

آموزشی آب‌داری

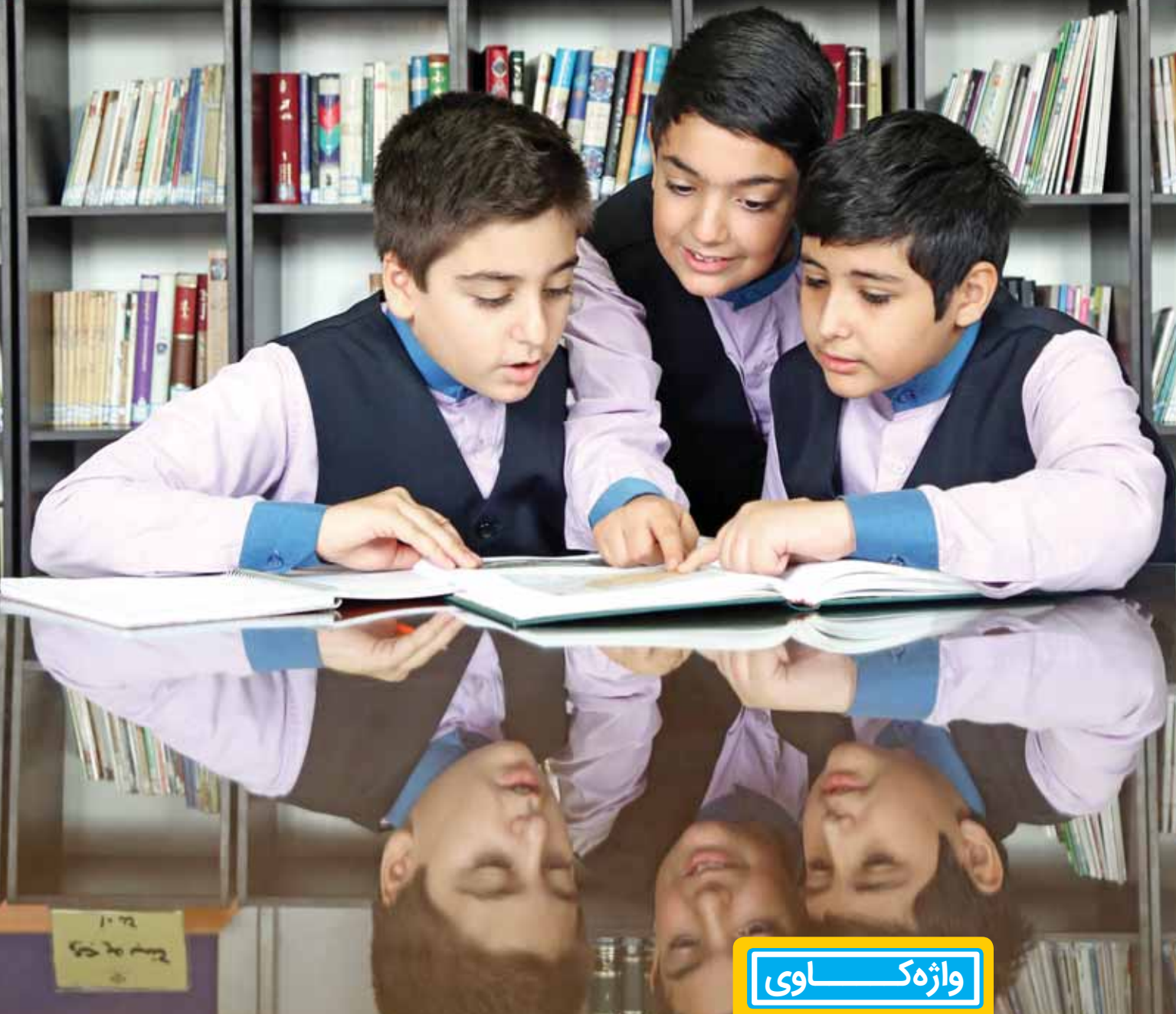
ISSN: 1606-9102

مجله‌های آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی برای آموزگاران، دانشجویان، دانشگاه فرهنگیان و کارشناسان آموزشی
دوره بیست و دوم - بهمن‌ماه ۱۳۹۷ - شماره‌ی پیاوردی: ۱۷۸ - صفحه ۱۵۰۰ - آرمان www.eshdmag.ir

کتاب ادبی
۲۰ کد

کتاب مرجع
۱۰ کد

واژه‌کاو

۲۶

واژه‌نامه‌ی خودت را
بساز

۱۴

رمز گذشتن از حصارها،
کلمه بود

احمد آرام

فارسی نگاری دانش فرنگی

تحصیلات ابتدایی را در دبستان دانش گذراند. سپس وارد دارالفنون شد و از آنجا دیپلم گرفت. در دوران تحصیل توانست زبان‌های عربی، انگلیسی و فرانسه را نیز بیاموزد و همانند زبان مادری بر آن‌ها چیره شود.

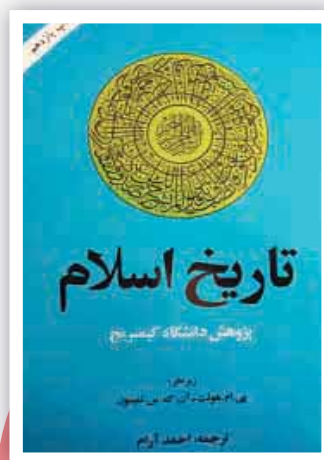
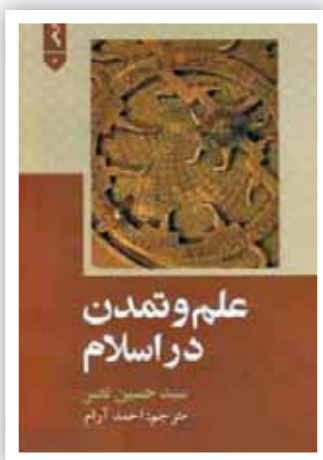
از سال ۱۳۰۴ به تدریس فیزیک و شیمی در مدرسه‌ها پرداخت. بر اثر علاقه‌ای که به امیرکبیر داشت، مجموعه‌ای از کتاب‌های خود را «مجموعه‌ی امیر» نام گذاشت. تا حدود سال ۱۳۳۰ نزدیک به چهل جلد کتاب درسی و آموزشی نوشت.

احمد آرام در ترجمه‌ی کتاب‌ها دقت می‌کرد تا معادل‌های فارسی مناسب برای واژه‌های خارجی بیابد و از اصطلاحات و واژه‌های فرنگی استفاده نکند. خودش در این باره می‌گوید: «من در زمینه‌ی طب کتابی ترجمه کرده‌ام که حدود ۱۲۰۰ صفحه دارد. در این کتاب سعی کرده‌ام حتی یک کلمه‌ی فرنگی هم نیاورم. البته کار بسیار مشکلی است، ولی من این کار را انجام دادم.»

احمد آرام (۱۲۸۲-۱۳۷۷) تهران
دانش آموخته‌ی مدرسه‌ی دارالفنون

افتخارات

تألیف کتاب‌های درسی «دوره‌ی فیزیک و شیمی» در ده جلد، با همکاری آقایان فصیحی و نصیری؛ ترجمه‌ی بیش از ۲۰۰ اثر از زبان‌های انگلیسی و فرانسه به فارسی؛ معاونت وزیر آموزش و پرورش در دهه‌ی ۲۰ خورشیدی؛ از بنیان‌گذاران تألیف کتاب‌های درسی در ایران؛ چهره‌ی ماندگار سال ۱۳۸۲.

آموزشی ابتداری

رشد

ماهنامه‌ی آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی برای آموزگاران، دانشجویان دانشگاه فرهنگیان و کارشناسان آموزشی
دوره‌ی بیست‌ودوم - بهمن ماه ۱۳۹۷ - شماره‌ی پدربری ۱۷۸ - ۴۸ صفحه - ۱۵۰۰۰ ریال

www.roshdmag.ir

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

یادداشت سردبیر - واژه‌نامه و فرهنگ کاوشگری / ۲

تقویم ماه - بهمن ماه / ۳

گزارش - گفت‌وگو - راهبر آموزشی بازرس نیست / مرضیه کهندل / ۴

جزوه - واژه‌کاوی - رمز گذشتن از حصارها، کلمه بود / محمد ناصری / ۱۴

● اشتیاق یادگیری / ترجمه‌ی بهار رضائی / ۲۲

● واژه‌نامه‌ی خودت را بساز / علیرضا متولی، سپیده چمن‌آرا / ۲۶

● چند فرهنگ‌نامه را بشناسیم / الهام فراستی / ۳۰

برنامه‌ی درسی - ریاضی / اعداد تقریبی و تخمین (بخش سوم) / سپیده چمن‌آرا / ۸

● هنر / سلام بر فعالیت‌های متنوع هنری / فریبا شاپوریان / ۳۴

● مطالعات اجتماعی / مسئولیت‌پذیری در مطالعات اجتماعی / زهرا یوسفی / ۳۸

مهارت‌های زندگی - مهارت حل مسئله / فهیمه احمدی / ۱۲

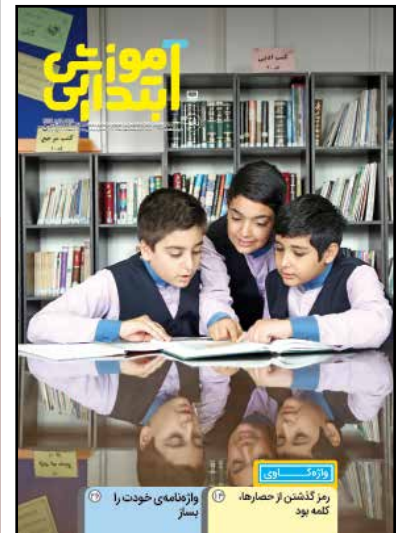
نوشتار - بایدهای راهبران آموزشی / قاسم منصوری / ۷

● مشق شب جذاب / مهتاب مجردی / ۳۶

تجربه‌ی مادرانه - کاش سیب رو نخورده بودم! / کبری محمودی / ۳۲

آلبوم عکس - غرق شدن / ۴۸

مدیر مسئول: محمد ناصری
سردبیر: علیرضا متولی
شورای برنامه‌ریزی:
دکتر فاطمه رضائی، زینت اروچی،
محبت‌الله همتی
مدیر داخلی: الهام فراستی
ویراستار: کبری محمودی
طراح گرافیک: ایمان اوجیان
نشانی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
تلفن: ۰۲۱ - ۸۸۸۳۹۱۷۸ - ۸۸۸۳۱۱۶۱
(داخلی ۴۲۹)
نمبر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸
وبگاه اختصاصی: www.eb.roshdmag.ir
وبگاه: www.roshdmag.ir
پیام‌نگار: ebtedayi@roshdmag.ir
چاپ و توزیع: شرکت افست
صندوق پستی امور مشترکین:
۱۵۸۷۵/۳۳۳۱
تلفن امور مشترکین:
۰۲۱ - ۸۸۸۶۷۳۰۸
شمارگان: ۲۵۰۰۰

عکاس: اعظم لاریجانی

قابل توجه نویسندگان و مترجمان:

- مقاله‌هایی که برای درج در مجله می‌فرستید، باید با اهداف و رویکردهای آموزشی - تربیتی و فرهنگی این مجله مرتبط باشند و نباید قبلاً در جای دیگری چاپ شده باشند. ● مقاله‌های ترجمه شده باید با متن اصلی هم‌خوانی داشته باشند و متن اصلی نیز همراه آن‌ها باشد. چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید فرمایید. ● مقاله یک خط در میان، بر یک روی کاغذ و با خط خوانا نوشته یا تایپ شود. مقاله‌ها می‌توانند با نرم‌افزار word و روی CD و یا از طریق پیام‌نگار مجله ارسال شوند. ● نشر مقاله باید روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی دقت لازم مبذول شود. ● محل قراردادن جدول‌ها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود. ● مقاله باید دارای چکیده باشد و در آن هدف‌ها و پیام‌نوشتار در چند سطر تنظیم شود. ● کلمات حاوی مفاهیم نمایی (کلیدواژه‌ها) از متن استخراج و روی صفحه‌ای جداگانه نوشته شوند. ● مقاله باید دارای تیترو اصلی، تیتروهای فرعی در متن و سوتیتر باشد. ● معرفی‌نامه‌ی کوتاهی از نویسنده یا مترجم، عناوین و آثار وی پیوست شود.
- لازم به ذکر است مجله در رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسیده مختار است. ● مقالات دریافتی بازگردانده نمی‌شود. ● آرای مندرج در مقاله ضرورتاً مبین رأی و نظر مسئولان مجله نیست.
- علاوه بر این نکات، ضروری است به نکات مهم‌تری که در صفحه‌ی ۴۶ درج شده، توجه فرمایید.

واژه‌نامه و فرهنگ کاوشگری

کاوشگری موضوعی بنیادی در برنامه‌ی درسی ملی ایران است. رفتار کاوشگرانه به عنوان یکی از هدف‌های اساسی برنامه‌ی درسی مطرح است. بخش مهمی از آن در ذهن اتفاق می‌افتد و بخشی دیگر در لابه‌لای متون و منابع یافت می‌شود. جست‌وجو کردن نادانسته‌ها و تبدیل آن به دانسته‌ها، به عنوان یک امر فطری یا غریزی، از ذهن و با شکل گرفتن سؤال درباره‌ی چیزی که نمی‌دانیم آغاز می‌شود. ابتدا سؤالی شکل می‌گیرد تا جست‌وجو برای یافتن پاسخ آن آغاز شود. پس برای ایجاد رفتار کاوشگرانه، اولین قدم این است که سؤال کردن را در بچه‌ها نکشیم. از آنجا می‌گوییم نکشیم که پرسشگری یک رفتار غریزی یا فطری در بشر است. کودک از ابتدای توانایی در تکلم، زندگی‌اش را با اولین سؤال آغاز می‌کند؛ «این چیست؟»

از همان ابتدا باید به هر سؤال کودک پاسخ بدهیم و حتی به سؤال‌هایی که به نظر بی‌ارزش می‌آیند، احترام بگذاریم. در سنین بالاتر می‌توانیم به آن‌ها بیاموزیم چگونه می‌توانند سؤال‌های خوب مطرح کنند. سپس راه‌های یافتن پاسخ به پرسش‌ها را به آن‌ها بیاموزیم. دقت کنید: راه یافتن پاسخ و نه خود پاسخ. در این سرمقاله اشاره‌ام فقط یافتن پاسخ از طریق رجوع به منابع مکتوب است و توصیه‌ی اکید هم استفاده از منابعی است که مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش هستند. از جمله کتاب‌هایی که می‌توانند دانش‌آموزان را در یافتن پاسخ به سؤال‌های فراوانشان کمک کنند، فرهنگ‌نامه‌ها هستند. فرهنگ‌نامه‌ها امروزه از حالت عمومی خارج شده‌اند و در هر زمینه‌ای می‌توان فرهنگ‌نامه‌ی خاص آن را یافت. نکته‌ی مهم این است که رجوع به فرهنگ‌نامه‌ها به آشنایی بیشتر دانش‌آموز با واژه‌ها نیاز دارد. دانش‌آموز باید معنای کلمات را بداند. و دایره‌ی واژگان غنی داشته باشد.

نظام آموزش و پرورش برای رسیدن به هدف بنیادی کاوشگری، باید دانش‌آموزان را به جست‌وجوی واژه‌ها و کلمات تازه عادت دهد. این مهم را باید از همان سال‌های آغازین آموزش رسمی شروع کرد تا کودکان بتوانند با اتکا به خود، معنای هر لغتی را که نمی‌دانند، در واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌ها بیابند.

جست‌وجوگری در واژه‌نامه‌ها شیوه‌ی ساده‌ای دارد، اما همین شیوه‌ی ساده باید به دانش‌آموزان آموخته شود. متأسفانه این روزها به فراوانی دیده می‌شود که دایره‌ی واژگان کودکان از کلمات فاخر تهی شده و به جای آن بسیاری از واژه‌های سست و بی‌پایه، عموماً از فضاهای مجازی، به زبان رایج رسوخ کرده و جای آن‌ها را گرفته است. امروزه دانش‌آموزان و تأسفاتر اینکۀ دانش‌جویان سطوح عالی آموزش نیز دچار فقر زبانی هستند و این فقر زبانی روز به روز گسترش می‌یابد. پس لازم است تمهیداتی اندیشیده شوند که دانش‌آموزان با واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌نامه‌ها آشنا شوند و لذت جست‌وجو و کاوش را از همین طریق تجربه کنند.

در این شماره، دو «گزارش - گفت‌وگو»ی بسیار جذاب در این زمینه داریم؛ یکی از تجربه‌ی کشور ژاپن و دیگری از تجربه‌های معلمان فهیم مرزو بوم خودمان. توصیه می‌کنم این دو گزارش را با حوصله بخوانید و این راهکارهای جذاب را در مدرسه‌ی خودتان تجربه کنید. حتی ممکن است خودتان ایده‌های تازه‌تری داشته باشید. در این صورت، ما را در جریان تجربه‌های خود قرار دهید. با اجرای این طرح‌ها، در خواهید یافت که بسیاری از مشکلات دانش‌آموزان در درس‌های دیگر هم برطرف می‌شوند.

۱. می‌توانید به کتاب «سؤال‌های من»، نوشته‌ی علیرضا متولی مراجعه کنید. انتشارات مدرسه این کتاب را برای کودکان منتشر کرده است.

بهمن ماه

مناسبت‌های آیینی

۲۰ بهمن، ۳ جمادی‌الثانی

شهادت حضرت فاطمه‌ی زهرا سلام الله علیها (۵ بعثت - ۱۱ ق) پیامبر (ص) فاطمه (س) را برترین زن در دو عالم معرفی کرده و خشم و خشنودی او را خشم و خشنودی خداوند دانسته است. سوره‌ی کوثر در شأن و فضیلت حضرت فاطمه (س) نازل شده است.

۳۰ بهمن، ۱۳ جمادی‌الثانی

سالروز وفات حضرت ام‌البنین سلام الله علیها؛ (روز تکریم مادران و همسران شهدا)

ام‌البنین (س) همسر حضرت علی (ع) و مادر حضرت عباس (ع). نامش فاطمه و کنیه‌اش ام‌البنین است. ثمره‌ی زندگی مشترکش با حضرت علی علیه‌السلام، چهار پسر بود. به دلیل داشتن همین پسران، او را ام‌البنین، یعنی مادر پسران، می‌خواندند. هر چهار فرزندش در سرزمین کربلا و در رکاب امام حسین علیه‌السلام به شهادت رسیدند. آرامگاه وی در مدینه‌ی منوره و قبرستان بقیع است.

مناسبت‌های ملی

۱۲ بهمن

آغاز دهه‌ی فجر

بازگشت حضرت امام خمینی (ره) (۱۳۵۷ هـ - ش) پس از ۱۴ سال تبعید به ایران. این روز در تقویم رسمی با عنوان روز آغاز دهه‌ی فجر مشخص شده است.

۲۲ بهمن

پیروزی انقلاب اسلامی ایران و سقوط نظام

شاهنشاهی (۱۳۵۷ هـ. ش)

در روز ۲۲ بهمن ۱۳۵۷، پادشاهی ۲۵۰۰ ساله و ظلم و استبداد بیش از ۵۰ ساله‌ی رژیم پهلوی در ایران ریشه‌کن شد.

مناسبت‌های آموزشی و عمومی

۱۴ بهمن

روز فناوری فضایی

ماهواره‌ی «فجر»

مسابقه

ماهانامه‌ی رشد آموزش ابتدایی تصمیم دارد طرح‌ها و فعالیت‌های شما را در زمینه‌ی «استفاده از مناسبت‌های تقویم در آموزش» به مسابقه بگذارد و به بهترین‌ها جایزه بدهد. شما می‌توانید ایده‌ها و کارهایتان را برای ما بفرستید تا در صورت مناسب بودن، آن‌ها را به نام خودتان چاپ کنیم و در نهایت به بهترین طرح‌ها جایزه و تقدیرنامه تقدیم کنیم.

راهبر آموزشی بازرس نیست

روایتی از یک نیم‌روز کاری با یک راهبر
آموزشی چندپایه

در واپسین روزهای اسفند سال ۹۶ با آقای رضا ابراهیم‌خانی، راهبر آموزشی ناحیه‌ی دو زنجان، همسفر شدیم تا یک نیم‌روز کاری را در کنار کسی باشیم که معلمان چندپایه‌ی منطقه با اشتیاق منتظر دیدارش هستند تا از وقایع کلاس درسشان با او حرف بزنند و او مطالب مهم و تازه‌ای به آن‌ها بگوید؛ اگرچه او خودش را فقط راهبر آموزگاران آن منطقه نمی‌داند و با دانش‌آموزان و اولیا هم ارتباط مشاوره‌ای خوبی برقرار کرده و معتقد است: «راهبر باید همه‌جانبه‌نگر باشد. من فقط راهبر معلم نیستم، راهبر دانش‌آموز هم هستم. راهبر والدین هم هستم. مثلاً سال گذشته دانش‌آموزی کلاس اولی داشتیم که کلاس پنجمی‌ها را در کلاس کتک می‌زد. از مادرش خواستیم او را به کلاس ورزش رزمی و کشتی ببرد، چون تشخیص دادم هوش حرکتی‌اش بالاست، اما قدرت ضربه‌زدنش را بدون آموزش نمی‌تواند کنترل کند».

کمک دیگران استفاده کند.»

آقای ابراهیم‌خانی عقیده دارد راهبر باید به هنگام کار احساسات را کنار بگذارد و حوزه‌ی خودش را با برنامه مدیریت کند. دامنه‌ی کارهای ایشان، به‌عنوان راهبر آموزشی چندپایه، به وسعت همه‌ی طرح و برنامه‌هایی است که هر معلم ابتدایی را شامل می‌شود. او می‌گوید که مثل سایر راهبران استان، برای سال تحصیلی برنامه‌ریزی می‌کند و به تناسب تقویم اجرایی مدرسه، در انجام امور و برنامه‌ها به معلمان کمک می‌کند و مشاوره می‌دهد. مثلاً در اسفندماه سال ۹۶ روی تکمیل فرم‌های طرح شهاب متمرکز شده است تا معلم‌ها را در شناسایی استعدادها، بچه‌ها راهنمایی و راهبری کند. به روستای «چوره چوناپ» که می‌رسیم، مدرسه‌ی

او در مورد نحوه‌ی تعامل با معلمان، عمل به قانون را، هم برای خود و هم برای معلم ملاک و معیار قرار داده است، اما سعی می‌کند برای ارتباط با معلمان از راهبردهای منعطف‌تری استفاده کند. می‌گوید: «اعتقاد دارم آدم ضعیف در آموزش و پرورش نداریم، بلکه ظرفیت و توانمندی آدم‌ها با هم فرق می‌کند. مثلاً اگر مدیر آموزگاری به خوبی نمی‌تواند ۳۰ دانش‌آموز را اداره کند، ممکن است از عهده‌ی اداره‌ی پنج تا دانش‌آموز به خوبی برآید. باید او را در همان محلی که با توانایی‌اش مناسب است سازمان‌دهی کرد و در همان حد هم از او انتظار کار باکیفیت داشت. اگر از عهده‌ی مدیر آموزگاری مدرسه‌ی پنج نفره هم برنیامد، باید به‌عنوان آموزگار در کنار یک مدیر آموزگار کار کند تا بتواند از

بله ... پس حتماً خانم معلمتون خوبه ... بله ...
به معلم بانوی بی تکلف این کلاس نگاه می‌کنم که لبخند
شیرینی بر لبانش نقش بسته است و در هر گام، برای
ارتباط بهتر راهبر با دانش‌آموزان کلاس، به او کمک
می‌رساند.

جالب این است که آقای ابراهیم‌خانی دقیقاً می‌داند
بچه‌ها به کدام درس رسیده‌اند و در مورد کیفیت پیشرفت
تحصیلی هر دانش‌آموز هم سابقه‌ی ذهنی خوبی دارد. از
یک دانش‌آموز کلاس اولی می‌خواهد متنی را بخواند.
ارزشیابی او از جنس «ارزشیابی در خدمت یادگیری است.»
این یادگیری شامل معلم هم می‌شود. چون او هدف
کارش را با منطق علمی آن برای معلم توضیح می‌دهد
و می‌گوید دارد توانایی ترتیب و توالی حافظه‌ی دیداری و
شنیداری دانش‌آموز را ارزیابی می‌کند.

به نظر آقای ابراهیم‌خانی، هر دانش‌آموز معمولی، پس از
خواندن یک جمله، باید بین ۵ تا ۹ تا از کلمه‌های آن را به
ترتیب و پشت سر هم در ذهنش نگه دارد و بنویسد. این
باعث می‌شود در املا عقب نماند و اگر از او سؤالی پرسیده
شود نیز تقاضای تکرار سؤال را نکند.

دانش‌آموز به کندی، اما با صبر و حوصله‌ی راهبر و معلم،
بالاخره جمله‌ای را که چند لحظه پیش خوانده بود،
دوباره روی تخته می‌نویسد: «ما میهن ... اسلامی ... خود
را دوست داریم.»

ابراهیم‌خانی راضی به نظر می‌رسد و به معلم می‌گوید:
«این دفعه کولاک کرد. خیلی بهتر شده!» و به من می‌گوید
که رسیدن دانش‌آموز از سطحی که من قبلاً دیده بودم
به این سطح از مهارت و یادگیری، کار و تمرین زیاد نیاز
داشته است. کودک در پایان میان تشویق‌های معلم و
راهبر و دوستانش با افتخار به سر جای خود برمی‌گردد.
در ادامه‌ی تمرین روخوانی فارسی، از دانش‌آموز دختر
دیگری سؤال کامل کردنی می‌پرسد و از پسر کناری‌اش
می‌خواهد کلمه‌ی «کشور» را در فضا بنویسد. سپس به
سراغ کلاس دومی‌ها و سومی‌ها می‌رود و از آن‌ها می‌خواهد
آیاتی از کتاب قرآن خود را روخوانی کنند. بچه‌ها آیات
قرآن را به نسبت روان و بدون اشتباه می‌خوانند و تأیید
می‌شوند. ابراهیم‌خانی به سراغ درس ریاضی هم می‌رود
و پس از چند پرسش و پاسخ ریاضی به روش مجسم، در
هنگام خروج از کلاس درس، چند دعا می‌کند تا کودکان
پرشور و حرارت روستایی، اجابت آن را با صدای بلند از
پروردگارشان بخواهند.

ابراهیم‌خانی قبل از شروع به کار راهبری، خودش هم برای

کوچک روستا که به همین نام خوانده می‌شود، با دو
معلم با سابقه‌ای که بعداً می‌فهمم زوج فرهنگی هستند،
انتظارمان را می‌کشد. اگرچه کلاس‌های ساده و تمیز
مدرسه چندان بزرگ نیستند، اما آن‌ها از این بنای چهار
اتاقه مکان آموزشی دلپذیری برای بچه‌ها ساخته‌اند.
خانم **آقامیری** تدریس ۱۰ دانش‌آموز دوره‌ی اول و آقای
فرهادی آموزش ۱۱ دانش‌آموز در دوره‌ی دوم را بر عهده
دارند.

آقای ابراهیم‌خانی توضیح می‌دهد که پاسخ بسیاری از
سؤالاتش را از طریق ارزیابی دانش‌آموزان به دست می‌آورد
و براساس آن نحوه و نوع راهنمایی به معلم را تعیین
می‌کند.

بعد از احوال‌پرسی از بچه‌ها می‌پرسد: «درستون خوبه؟ ...

تلفیقی را نشانم می‌دهد و با معلم به تحلیل قسمتی از آن می‌پردازند. ابراهیم‌خانی که خود به اصول و مبانی روش تدریس و طراحی آموزشی واقف است، در ضمن تحلیل، توضیحاتی نیز می‌دهد تا بدفهمی‌های معلم را رفع کند؛ طوری که آدم احساس می‌کند در یک کلاس «توسعه‌ی حرفه‌ای در حین عمل» شرکت کرده است. نکته‌ی جالب این است که او از یک موضوع آن‌قدر مثال می‌زند که معلم حس نمی‌کند صرفاً اشتباه از کار او گرفته شده است. با نظارت وی، معلم طرح درس خود را ویرایش می‌کند.

در مورد حفظ شأن و احترام معلم در حین نظارت می‌گوید که همیشه سعی کرده است منزلت شخصیت مقابلش را، که مسلماً به خاطر هویت‌های دیگرش مانند پدر بودن، همسر بودن و ... مورد تکریم قرار می‌گیرد، به همان نسبت حفظ کند تا این گفت‌وگوی همکارانه، وجود معلمی آن‌ها را مخدوش نکند. همچنان‌که در مورد نتیجه‌گیری از عملکرد معلم هم سعی می‌کند امکان تغییر و بهسازی را به‌عنوان یک فرصت برای آنان محفوظ نگه دارد. به همین دلیل، اینجا معلم‌ها واهمه‌ای از ارزیابی و ارزشیابی راهبر ندارند.

او از تفکر در عمل خودش این‌گونه تعریف می‌کند: وقتی با دانش‌آموزان دچار اختلالات یادگیری مواجه می‌شدم و می‌خواستم برای رفع اختلال آن‌ها برنامه‌ای به معلم بدهم، به علت حجم بالای کار آموزگار چندپایه، غالباً با مانع و نبود استقبال مواجه می‌شدم. این بود که تصمیم گرفتم به‌صورت هم‌زمان، مثلاً در حین سنجش مهارت خوانداری، روی رفع عوامل اختلال یادگیری، مثل عدم تمرکز، هم کار کنم.

با وجود سختی کار زیاد و زیر پوشش داشتن ۴۵ مدرسه‌ی چندپایه در ناحیه‌ی دو قزوین، معتقد است: «کسانی که در مناطق دورتر از مرکز و صعب‌العبورتر استان کار راهبری را انجام می‌دهند، باید تعداد مدرسه‌های کمتری داشته باشند. گاهی راهبری کردن ۱۰ مدرسه هم در این مناطق کار چندان ساده‌ای نیست.»

با روحیه‌ی بالای خدمت و تعهد زیادی که ابراهیم‌خانی به کارش دارد، می‌دانم که همراهی امروز من با وی، کمی از سرعتش کاسته است. او از اینجا عازم ابدال آباد است تا سری هم به مدرسه‌ی شهید فتحی بزند، چرا که آموزگاران دیگری چشم به راه دیدنش هستند. در دلم او را و تمام راهبران شریف سرزمینم را به خدا می‌سپارم! باشد که در مسیر سخت بهبود کیفیت کلاس‌های چندپایه‌ی این مرز و بوم همواره ثابت‌قدم باشند!

کارش طراحی می‌کند. او برای من توضیح می‌دهد که در هر بازدید، بخش عمده‌ی زمان را صرف ارزشیابی از دانش‌آموزان می‌کند و بخش دیگری را هم به بررسی طرح درس یا سناریوی آموزش معلم اختصاص می‌دهد. طرح درسی که او از معلم تقاضا می‌کند، در مراحل اولیه بسیار ساده و در حد یک نقشه‌ی عمل است. معلم باید از قبل حدود آشنایی دانش‌آموزان با مفاهیم، و راهبردها و روش تدریس خود را برای دستیابی به اهداف آموزشی تعیین کند.

او به تدریج ویژگی‌های عمیق‌تر و پیچیده‌تری را در نگارش طرح درس از معلمان مطالبه می‌کند. برای مثال، در سال گذشته از آموزگاران این مدرسه خواسته است اهداف رفتاری را تنها با قید حیطه‌های دانشی، مهارتی و نگرشی معین کنند، اما امسال سطوح ارتباطی با خود، خدا، خلق و خلقت را هم مورد توجه قرار می‌دهد. یک طرح درس

باید های راهبران آموزشی

توانایی پرشگری دانش آموزان باید تقویت شود. پرسش خوب نیمی از پاسخ است و پرداختن به آن یعنی پرداختن به چرایی و چگونگی پدیده‌ها یا همان پژوهش که خلاقیت در آنجا شکوفا می‌شود. پرشگری مبنای پژوهشگری و پژوهشگری مبنای شکوفایی ذهن و خلاقیت متعلمان است. بنابراین، باید به پژوهش به عنوان راه‌حل نگاه کنیم و در ترویج آن بکوشیم. در چنین موقعیتی «مدرسه‌های پژوهنده» به عنوان مدرسه‌های «آینده» مطرح می‌شوند.

● راهبران آموزشی در کلاس‌های درس تأثیر تعیین کننده‌ای بر زندگی دانش آموزان دارند. رفتار راهبر آموزشی می‌تواند میان دانش آموزان بی‌علاقگی، رخوت، ناراحتی، نومیدی و نیز احساس از خود بیگانگی پدید آورد یا برعکس، علاقه، کنجکاوی، یادگیری و احساس تعلق و رضایت را در دانش آموزان بالا ببرد.

● وقتی راهبران آموزشی محیط مثبتی را برای یادگیری ایجاد می‌کنند، به رشد و شکوفایی دانش آموزان کمک می‌کنند. پس لازم است راهبران آموزشی محیط یادگیری مثبتی را برای دانش آموزان خود فراهم سازند.

● راهبران آموزشی در کار آموزش به دانش آموزان روستایی نقش اصلی را ایفا می‌کنند. آن‌ها مسئول تهیهی برنامه‌ی درسی، تعیین هدف‌های آموزشی و تشویق و تدارک آن‌ها برای رسیدن دانش آموزان به این اهداف هستند.

● راهبران آموزشی در تدریس به دانش آموزان دچار اختلال‌های عاطفی و رفتاری باید صبر و شکیبایی فراوانی داشته باشند و از برنامه‌های مؤثر و شیوه‌های مناسب استفاده کنند. بنابراین، راهبران آموزشی باید در کلاس ساختاری ایجاد کنند که همه‌ی دانش آموزان به آنچه احتیاج دارند برسند.

راهبر آموزشی در فرآیند یاددهی - یادگیری امروز «یاریگر فراگیری» است. او دیگر صرفاً مخابره کننده‌ی اطلاعات نیست، بلکه «راهبر آموزشی» است.

ویژگی‌های راهبر آموزشی

● راهبر آموزشی باید توانایی‌های «جست و جوگری، پرشگری و پژوهشگری دانش آموزان را تقویت کند. بنابراین، نیازمند کسب دانش و مهارت‌های جدید است. به همین دلیل، اصرار زیادی بر آموزش‌های ضمن خدمت راهبران آموزشی برای کتاب‌های نونگاشت وجود دارد. (هر چند امروزه راهبر آموزشی از «فرزانه‌ی درصحنه بودن» به «فرزانه‌ی راهنما» تبدیل شده است).

● اساس کار راهبر آموزشی باید بری از حافظه‌محوری باشد. حافظه‌محوری خلاقیت‌کش است. با روش‌های مبتنی بر حافظه‌محوری و تأکید بر حفظیات، قابلیت‌های ذهنی دانش آموزان منکوب می‌شود.

● آموزش‌های راهبر آموزشی باید به ورزش ذهنی دانش آموزان و تشنه کردن آن‌ها بینجامد. وظیفه‌ی دانش آموز در چنین محیطی جستن و یافتن و نتیجه گرفتن است. دانش آموز باید پژوهشگر باشد و مدرسه و کلاس درس باید برای دانش آموزان پرشگر و کنجکاو و ناآرام مکان امنی باشد.

اعداد تقریبی و تخمین

(بخش سوم)

مطالبی برای افزایش
دانش موضوعی ریاضی معلمان

در کتاب‌های درسی ریاضی دوره‌ی ابتدایی موضوع‌هایی هستند که یا دانش آموزان در یادگیری آن‌ها مشکل دارند یا معلمان در یاددهی آن‌ها. در این دوره از مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی، در هر شماره درباره‌ی یکی از آن‌ها صحبت می‌کنیم. قصد نداریم در اینجا روش تدریس بیان کنیم، بلکه آن را به‌عنوان یک موضوع یا مفهوم ریاضی بررسی خواهیم کرد تا دانش موضوعی خود را برای تدریس بهتر آن افزایش دهیم.

اغلب ما تصور می‌کنیم که ریاضیات، تنها به دست آوردن حاصل عبارت‌هایی است که تنها یک جواب مشخص دارند. این نوع نگاه به ریاضیات را به دانش‌آموزانمان نیز منتقل می‌کنیم. اما باید بدانیم که ریاضیات، علاوه بر محاسبات دقیق و عبارت‌ها، شامل موضوعات و مهارت‌های دیگری نیز می‌شود. یکی از این مهارت‌ها «تخمین» است. اگر کسی توانایی تخمین زدن داشته باشد، هم می‌تواند محاسبات را به صورت تقریبی و بدون استفاده از کاغذ و قلم انجام دهد، هم می‌تواند درستی یا نادرستی پاسخ یک مسئله را تشخیص دهد و هم از ارائه‌ی جواب‌های نامعقول به مسائل خودداری کند. به این ترتیب، توانایی تخمین زدن، هم می‌تواند برای ما، ابزاری برای یافتن جواب‌های تقریبی معقول و مناسب برای مسئله‌هایی باشد که جواب دقیق آن‌ها واقعاً مورد نیازمان نیست، و هم می‌تواند به عنوان یک ابزار فراشناختی برای کنترل خطاها مورد استفاده قرار گیرد. به این دلیل، و به دلیل دیگری که در مطالب دو شماره‌ی گذشته‌ی این مجله مطرح کرده‌ایم، تخمین و تقریب به عنوان یکی از استانداردهای فرایندی ریاضیات، در برنامه‌ی درسی ایران نیز مانند بسیاری از کشورها مورد توجه قرار گرفته است.

تخمین؛ چه موقع؟ کجا؟

پرسش‌های زیر را بخوانید. به پاسخ آن‌ها فکر کنید:

- شماره‌ی تلفن شما چند است؟
  - چند سال دارید؟
  - پول ناهار امروز چقدر می‌شود؟
  - چند خواهر و برادر دارید؟
  - شماره‌ی پلاک منزلتان چند است؟
  - دبستان شما چند دانش‌آموز دارد؟
  - چند ساعت در هفته تدریس می‌کنید؟
  - ساعت چند است؟
  - از مدرسه تا منزل شما چقدر راه است؟
  - فاصله‌ی شهر شما تا تهران چند کیلومتر است؟
  - برای کاشی کردن کف حمام منزلتان چند مترمربع کاشی نیاز دارید؟
  - وزن یک کیسه‌ی متوسط پیاز چند کیلوگرم است؟
  - در یک جعبه‌ی یک کیلوپی شیرینی خشک، چند عدد شیرینی هست؟
- هر روز و هر روز، با پرسش‌هایی مانند پرسش بالا، و پرسش‌های دیگری از این دست سروکار داریم. پاسخ همه‌ی آن‌ها یک عدد است، اما تفاوت‌هایی وجود دارد:
- پاسخ بعضی از پرسش‌ها یک عدد یا یک مقدار مشخص و دقیق است. مثلاً شماره‌ی تلفن یا تعداد خواهرها و برادرها، یا شماره‌ی پلاک منزل، یا تعداد ساعت تدریس در هفته.
  - پاسخ بعضی از پرسش‌ها، با وجود اینکه عدد مقدار دقیق و مشخصی دارد، ولی بیان آن نیاز نیست. مثلاً اینکه سن شما دقیقاً چند سال و چند ماه و چند روز و چند ساعت است، واقعاً به درد کسی نمی‌خورد. تنها می‌گوییم «من چهل و هفت ساله‌ام». یا در پاسخ به سؤال «ساعت چند است؟»، همین‌که به‌طور تقریبی بگوییم «ساعت یک ربع به ۱۰ است» کافی است و نیازی نیست خیلی دقیق بگوییم «ساعت ۹ و ۴۷ دقیقه و ۵۶ ثانیه است».
  - پاسخ دقیق بعضی از پرسش‌ها اساساً برای ما نامشخص است. مثلاً وزن دقیق یک کیسه‌ی متوسط پیاز، بستگی به نوع پیاز و چگونگی پر کردن کیسه دارد. یا تعداد شیرینی‌های خشک داخل یک جعبه‌ی یک کیلوپی نیز به نوع شیرینی، چگونگی چیدن شیرینی‌ها و مانند آن وابسته است. در این قبیل موارد، معمولاً برآوردی از مقدار مورد نظر بیان می‌کنیم. در واقع، با استفاده از تجربه‌هایمان یا میانگین گرفتن از اطلاعات یا محاسبات تخمینی، پاسخی برای این قبیل سؤالات به دست می‌آوریم. به این ترتیب، تخمین زدن با موضوعاتی مانند آمار و احتمال نیز بسیار مرتبط می‌شود.
- اکنون بار دیگر تک‌تک پرسش‌های بالا را مرور کنید و در هر مورد، نوع پاسخ را تعیین کنید. در مواردی که باید پاسخی تقریبی بیان کنید، سعی کنید تخمین مناسبی برای پاسخ بزنید.

تخمین در شمارش

یک مشت نخود بردارید و بدون شمردن، با نگاه به آن‌ها، تخمین بزنید چند نخود در دستتان است؟ ده‌تا؟ بیست‌تا؟ پنجاه‌تا؟ صدتا؟ یا بیشتر؟ حال سعی کنید بدون شمردن، هزار دانه عدس از یک کیسه عدس جدا کنید. یا تعداد کتاب‌های داخل یک کتاب‌خانه و یا تعداد دانش‌آموزان در حیاط مدرسه در برنامه‌ی صبحگاهی را بدون شمردن تخمین بزنید. همه‌ی این‌ها نمونه‌هایی از تخمین در شمارش است. می‌بینید که در کارهای روزمره، موارد زیادی هستند که شما در واقع تعداد چیزهایی را به صورت تخمینی برآورد می‌کنید. برای تعیین تعداد دانه‌های نخود در دستتان یا برای جدا کردن هزار تا دانه عدس باید درکی از بزرگی عددها داشته باشید و بزرگی عددهای پنجاه و صد و هزار را بشناسید.

تخمین در اندازه‌گیری

بدون اندازه‌گیری، مساحت کلاسی را که در آن تدریس می‌کنید تخمین بزنید یا مساحت حیاط مدرسه را، یا زمان نوشتن تکالیفی را که برای امروز تعیین کرده بودید تخمین بزنید. همه‌ی این‌ها نمونه‌هایی از تخمین زدن اندازه‌ها هستند؛ تخمین مساحت یا تخمین زمان. می‌دانید که ما چیزهای متفاوتی را اندازه می‌گیریم. طول، سطح، حجم، جرم (وزن) و زمان، کمیت‌هایی هستند که هر روز با آن‌ها سروکار داریم و در بسیاری موارد، باید بتوانیم بدون اندازه‌گیری، اندازه‌های مورد نظر را تخمین بزنیم. برای اینکه بتوانید به سؤال‌های بالا جواب دهید، و سطح کلاس یا مساحت حیاط مدرسه را تخمین بزنید، باید واحد اندازه‌گیری انتخاب کنید، بزرگی آن واحد را به خوبی بشناسید، شیوه‌ی محاسبه‌ی مساحت یک شکل (مثلاً اتاق مستطیلی یا حیاط دوزنقه شکل) را بدانید، و بالاخره، برای تخمین مساحت باید طول‌های لازم را تخمین بزنید. (مثلاً برای مساحت یک اتاق مستطیل شکل باید طول و عرض آن را تخمین بزنید. یا برای تخمین مساحت یک حیاط دوزنقه شکل، باید طول قاعده‌ها و ارتفاع آن را تخمین بزنید). بنابراین، باید درکی از بزرگی واحد طول (مثلاً متر) داشته باشید تا بتوانید مساحت‌ها را تخمین بزنید. همچنین، برای اینکه بتوانید انجام تکلیفی که برای امشب به دانش‌آموزانتان داده‌اید چقدر طول می‌کشد، باید تخمینی از سرعت نوشتن دانش‌آموزانتان، تسلط آن‌ها به موضوع نسبت به درجه‌ی سختی مسئله‌ها یا کارهایی که باید انجام بدهند و مواردی مانند این‌ها داشته باشید. این موارد با تجربه‌های شما از کلاس درستان یا بازخوردهایی که از انجام تکالیف قبلی گرفته‌اید، به دست می‌آیند. اکنون که با مفاهیم مرتبط با تخمین بیشتر آشنا شده‌اید، این داستان را بخوانید و به سؤال آن فکر کنید.

انواع تخمین‌ها

تخمین سه نوع است:

۱. تخمین در محاسبات؛
۲. تخمین در شمارش؛
۳. تخمین در اندازه‌گیری.

در شماره‌ی چهارم مجله، درباره‌ی محاسبات تخمینی مطلبی نوشتیم. در شماره‌ی سوم مجله نیز با عددهای تقریبی و روش‌های تقریب زدن آشنا شدیم. عددهای تقریبی در محاسبات تخمینی استفاده می‌شوند. در مطلب پیش‌رو، درباره‌ی تخمین در شمارش و تخمین در اندازه‌گیری صحبت خواهیم کرد. توجه کنید، با وجود اینکه در کتاب‌های درسی ریاضی ابتدایی، موضوع تخمین و تقریب وارد شده است، ولی بیشتر تأکید مؤلفان این کتاب‌ها بر محاسبات تخمینی بوده است (به جدول طولی موضوعات مرتبط با تخمین و تقریب که در شماره‌ی چهارم مجله، در صفحه‌ی ۱۱ چاپ شده است، مراجعه کنید). ولیکن دو نوع تخمین دیگر نیز از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند.

تخمین در شمارش درک عددی ما را بالا می‌برد. یعنی برای اینکه بتوانیم بدون انجام عمل «شمردن»، تعداد اشیا را تخمین بزنیم و تعداد تخمینی ما به تعداد واقعی آن اشیا نزدیک باشد، باید نسبت به عددها، بزرگی یا کوچکی آن‌ها، و ترتیب آن‌ها درک خوبی داشته باشیم. داشتن درک عددی در حل صحیح مسائل و اجتناب از جواب‌های نامعقول و پرت به ما کمک می‌کند. همچنین، در تخمین در اندازه‌گیری، علاوه بر داشتن درک عددی خوب، لازم است با واحدهای اندازه‌گیری، بزرگی واحدها، و ارتباط بین واحدها نیز به خوبی آشنا باشیم. به این ترتیب، با وجود اینکه به نظر می‌رسد تخمین زدن کاری نادقیق است و ساده، ولی توانایی تخمین‌های خوب و مناسب، به دانش و توانایی‌های عمیق بسیاری نیاز دارد.

يك داستان

می گویند بازی شطرنج را یک هندی اختراع کرده است. باز می گویند، زمانی که پادشاه هند بازی شطرنج را دید، از آن خیلی خوشش آمد و تصمیم گرفت به مخترع آن یک جایزه بدهد. به همین دلیل، او را صدا زد و گفت: هر چه دلت می خواهد بگو! مخترع شطرنج که آدم خیلی زیرکی بود، گفت: من از شما گندم می خواهم، منتهی گندمها باید این طوری باشد که: در خانه‌ی اول صفحه‌ی شطرنج یک دانه گندم بگذارید و به من بدهید، در خانه‌ی دوم دو برابر خانه‌ی قبلی، یعنی دو تا دانه گندم بگذارید، در خانه‌ی سوم، دو برابر خانه‌ی دوم، یعنی چهار تا دانه گندم، و به همین ترتیب در هر خانه، به تعداد دو برابر خانه‌ی قبلی گندم به من بدهید. پادشاه فوراً دستور داد که خواسته‌ی آن مرد عملی شود. ولی خدمتکاران پادشاه نتوانستند جایزه‌ی آن مرد را تهیه کنند. آیا می توانید بگویید چرا؟ فکر می کنید پادشاه باید چند کیلو گندم به آن مرد می داد؟ برای پاسخ به سؤال این داستان، هم باید چگونگی رشد اعداد با عمل ضرب را بشناسید، هم درکی از بزرگی اعداد داشته باشید و هم بدانید یک کیلو گرم گندم چند دانه گندم است؟

برای آغاز آموزش می‌توانید مقدمه‌ای بریح «مهارت حل مسئله» بد. برای تفهیم بهتر و شفاف‌تر انش آموزان بخواهید تخته را بدون مقدمه چند مسئله را در ذهن خود آماده کرده‌اید، بنویسید. بهتر است روی باعی و راهکارهای حل آن‌ها م، چون هدف از آموزش زندگی، آموزش راه و روش طاطر زندگی کردن است. ونه که دانش آموزان به تته‌های تخته توجه دارند، میج دهید: در زندگی همه‌ی ما مسائلی پیش می‌آید که ممکن است برای ما مشکل یجاد کنند، ناراحتان کنند یا ما را در موقعیت‌های گیج‌کننده قرار دهند. ما باید بدانیم مسائل و مشکلات وجود دارند و باید یاد بگیریم حلشان کنیم. ن‌ها چند مثال از چند مله است که ممکن است برای ن بیانند. مونه می‌توان این سؤالات را کرد:

- * قرار است آخر هفته به جشن تولد دوستتان بروید، اما پدرتان می‌گوید نمی‌تواند پول لازم برای خرید هدیه را به شما بدهد.
- * در مسافرت به فروشگاه می‌روید که فروشنده زبان شما را نمی‌فهمد.
- * مجبور می‌شوید به مدرسه‌ی جدیدی بروید. در آنجا هیچ‌کس را نمی‌شناسید. دلتان می‌خواهد دوست یا دوستانی داشته باشید.
- به نظر شما چطور می‌توان این مسائل را حل کرد؟
- اجازه و فرصت دهید دانش‌آموزان هر

مهارت حل مسئله

این بار قرار است با هم به آموزش مهارت حل مسئله توجه کنیم. این مهارت باید از روش آموزشی مبتنی بر تفکر و کشف آموزش داده شود. یعنی کودک باید بر اساس فرایند پرسشگری از خود و پیش‌بینی یاد بگیرد چطور می‌تواند مشکلات و مسائل زندگی را حل و فصل کند. آموزش حل مسئله شامل کمک به کودک در این امر است که یاد بگیرد با مسائل زندگی‌اش مواجه شود؛ ببیند، در صورت امکان مشورت بگیرد، بررسی کند و در نهایت مسائلس را حل کند.

راه‌حلی به ذهنشان می‌رسد بیان کنند. نمونه‌هایی از راهکارها را یادداشت کنید. برای آنکه به راه‌حل‌های بیشتری برسید و برای آنکه تفکر دانش‌آموزان را شکوفاتر کنید، پرسید:

چه کار دیگری می‌توان کرد؟
حالا با کمک دانش‌آموزان، راه‌حل‌های پیشنهادی را بررسی کنید. برسید: به نظر شما کدام یک از این روش‌ها بهتر است؟ چرا؟
اگر راه‌حل‌های دیگر را انجام دهیم، چه می‌شود؟
کدام راه‌حل برای ما مزیت بیشتری دارد؟

سؤالاتی از این دست می‌تواند برای رسیدن به راه‌حل‌های مناسب کمک‌کننده باشد. از دانش‌آموزانی که تمایل دارند بخواهید تجربه‌هایشان را در مورد مشکلات یا مسائلی که داشته‌اند، مطرح کنند و بگویند چه راه‌حلی برای حل مسئله داشته‌اند.

حالا برای پرورش مهارت حل مسئله‌ی دانش‌آموزان می‌توانید مسائل مطرح شده را روی تخته بنویسید و از دیگر دانش‌آموزان بخواهید آن‌ها نیز راه‌حلی را که به ذهنشان می‌رسد مطرح کنند.

از راه‌های عملی دیگر که حتماً برای کلاس بسیار جذاب است، بازی فردی و گروهی است. جالب است بدانید، یکی از موضوعات مهمی که توجه روان‌شناسان کودک را به خود جلب کرده است، ارتباط میان بازی و افزایش مهارت حل مسئله در کودکان است. تحقیقات نشان داده است، کودکانی که آزادانه با وسایل بازی، بازی کرده‌اند، نسبت به کودکانی که چنین نبوده‌اند، در حل مسائل زندگی موفق‌ترند. هدف از بازی حل مسئله برای کودکان این است که آن‌ها بتوانند به شکل‌های مختلف در مورد یک مسئله فکر کنند و در حین حل آن لذت ببرند.

بازی بیست‌سؤالی

یک راه عالی برای کمک به حافظه و مهارت‌های اجتماعی کودکان، بازی بیست‌سؤالی است. این بازی برای پرورش قدرت تفکر در کودکان بسیار مفید است. می‌توانید یکی از دانش‌آموزان را به جلوی کلاس بیاورید و روی کاغذ، کلمه‌ای را پنهان از دیگران به او نشان دهید. حالا از دیگر دانش‌آموزان بخواهید دست بلند کنند و با مطرح کردن سؤالاتی، کلمه‌ی مورد نظر را حدس بزنند. گرچه شاید این بازی به ظاهر به فرایند حل مسئله ربطی نداشته باشد، اما همین حدس‌زدن‌ها و فکر کردن‌ها، برای پرورش تفکر انتزاعی کودکان بسیار مفید است.

بازی فرض کن که ...

برای این بازی می‌توانید چند کارت یا برگه آماده کنید که هر کدام با جمله‌ی فرض کن که ... شروع شود. در ادامه، در هر کارتی موقعیت یا مسئله‌ای فرض شود. این کارت‌ها یا برگه‌ها را بین دانش‌آموزان پخش کنید و نوبتی هر کدام را که کارت دارند بلند کنید. از آن‌ها بخواهید با صدای بلند جملات برگه‌ی خود را بخوانند و در عرض دو سه دقیقه، راهکار پیشنهادی‌شان را بیان کنند. به همین شیوه، برگه‌ها را بین دانش‌آموزان جابه‌جا کنید. خواهید دید کلی راه‌حل و پیشنهاد جالب به ذهن دانش‌آموزان رسیده است.

این‌ها دو نمونه از بازی‌های بسیار مفید برای پرورش خلاقیت و تفکر در کودکان هستند. می‌توانید به‌عنوان آموزگار و مربی دانش‌آموزان، بازی‌های گروهی دیگر را نیز در کلاس عملی کنید و آموزش مهارت حل مسئله را همراه با بازی‌های متنوع برای دانش‌آموزان جذاب و خاطره‌انگیز کنید. یکی دیگر از روش‌هایی که به رشد مهارت

نکته‌ی مهم

مهارت‌های زندگی با تمرین ایجاد می‌شوند. صحبت کردن، به تنهایی، تأثیر زیادی در ایجاد مهارت ندارد. مهارت‌ها باید با روش‌هایی مثل نمایش یا موقعیت‌های خاص تمرین شوند.

حل مسئله کمک بسزایی می‌کند، این است که به‌عنوان آموزگار، گاهی برنامه‌های کلاس را بدون هماهنگی قبلی با دانش‌آموزان انجام دهید. گاهی اجازه دهید محیط کلاس سؤال‌برانگیز باشد و دانش‌آموزان در این شرایط بتوانند مهارت حل مسئله را در خود افزایش دهند. مثلاً فرض کنید امروز نوبت درس جغرافیاست. به جای روال عادی تدریس که شامل پرسش و پاسخ در مورد درس گذشته و آموزش درس جدید است، کار تازه‌ای انجام دهید. درس در مورد رودخانه‌ها و منابع آبی است.

مسئله‌ی کم‌آبی را روی تخته بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید برای کم‌آبی به‌عنوان مسئله راه‌حل پیدا کنند. صحبت کنند. بگویند از کم‌آبی چه می‌دانند؟ چه شنیده‌اند؟ به‌نظرشان چه کار باید کرد؟

روش‌هایی از این دست بسیار کمک‌کننده‌اند و مهارت حل مسئله را در دانش‌آموزان بالا خواهند برد.

ارمغان مهارت بالا در حل مسئله، اعتمادبه‌نفس بالاتر، پشتکار بیشتر، استرس کمتر و زندگی موفق‌تر نسل آینده خواهد بود.

رمز گذاشتن از حصارها، کلمه بود

در گفت‌وگو با پروفسور فوکایا و تجربه‌ی شگفت‌انگیزی که مدرسه‌های ژاپن را متحول کرد

«جیشو بایکی» در ژاپن یکی از مؤثرترین رویکردهای آموزش خواندن و نوشتن است. این رویکرد را پروفسور «کی سوکه فوکایا»، پس از مشاهده‌ی عملکرد یک دانش‌آموز دختر به نام «اوتای ایک چای» توسعه داد. بعضی از هدف‌های این رویکرد، ترویج مهارت‌های خواندن و نوشتن و همچنین ترویج رقابت‌های تحصیلی هستند. «جیشو» به معنای فرهنگ لغت و «بایکی» به معنای جست‌وجو کردن است. تابستان گذشته، گروهی از مسئولان دفتر انتشارات کمک آموزشی، از مدرسه‌های ژاپن دیدن کردند. گزارش بازدید جناب آقای گلدان‌ساز که در شماره‌ی گذشته منتشر کردیم، از دستاوردهای این دیدار حکایت می‌کرد. در این شماره نیز گزارشی از گفت‌وگوی این گروه با پروفسور فوکایا را تقدیم می‌کنیم. افراد شرکت‌کننده در این گفت‌وگو محمد ناصری (مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی)، محمدرضا حشمتی (سردبیر رشد معلم) و سیدمحسن گلدان‌ساز (مدیرعامل شرکت افست) بودند که همراه با دکتر محمدرضا سرکار آرانی، گفت‌وگویی صمیمانه با پروفسور فوکایا انجام داده‌اند. آنچه می‌خوانید تلخیص گزارش این گفت‌وگو به قلم آقای محمد ناصری است. گفت‌وگو کمی طولانی به نظر می‌رسد، اما آن قدر نکته‌ی تازه در آن هست که مطمئنم مطالعه‌ی آن آموزنده خواهد بود.

سردبیر

اینکه هر دانش‌آموز دبستانی فرهنگ لغت مخصوص خودش را دارد، آن را در کلاس‌های درس ریاضی، علوم، هنر و ... به همراه می‌آورد و در طول سال تحصیلی هزارها بار به آن مراجعه می‌کند، حیرت‌انگیز است!

دانش‌آموزان دبستانی ژاپن، حتی روزهای تعطیل شنبه و یکشنبه هم فرهنگ لغت خود را با خودشان به خانه می‌برند و جالب است که هنگام تماشای تلویزیون و دیدن کارتون یا فیلم سینمایی یا شنیدن اخبار، به آن مراجعه می‌کنند. فرهنگ لغت برای آن‌ها اسباب‌بازی است. بازی با کلمات است. رد یک کلمه را می‌گیرند و به دنیای وسیعی می‌رسند و کلی چیز یاد می‌گیرند. مبدع این شیوه‌ی استفاده از فرهنگ لغت کسی نیست جز پروفسور کی سوکه فوکایا، استاد «دانشگاه چوبو»

داشتند که روی تعدادی از صفحه‌هایشان برچسب‌هایی رنگی خورده بود که شماره نیز داشتند. شما می‌توانستی لغت‌نامه‌ای پیدا کنی که حتی ۵۰۰۰ برچسب خورده بود! مثلاً در یک صفحه، سه عدد ظاهراً بی‌ربط ۱۵۲۶۴۵ و ۴۹۸۱ دیده می‌شد. در نگاه اول، این برچسب‌ها و شماره‌ها برایمان معنی نداشتند، اما وقتی از راز آن‌ها باخبر شدیم، برایمان بسیار جذاب و آموزنده شدند.

در کشور ژاپن، استفاده از «فرهنگ لغت ژاپنی به ژاپنی» سابقه‌ی صدساله دارد. اما اینکه از فرهنگ لغت در دبستان، حتی در پایه‌ی اول، با استقبال وسیعی استفاده شود و این شیوه، در دوره‌های بعدی تحصیلی عادت شود، بدیع و شگفت‌انگیز است.

در بازدید از تعدادی دبستان در «کیوتو» و «ناگویا»، در کتابخانه‌ی کلاسی بچه‌ها و روی میز آن‌ها، فرهنگ‌های لغتی وجود

مهمان دکتر سرکارآرانی و دانشگاه ناگویا بودیم.

دکتر سرکارآرانی این ضیافت را در یک رستوران سنتی (یک خانه‌ی قدیمی ژاپنی) در کیوتو برگزار کرد. کفش‌هایمان را درآوردیم و در یک اتاق تمیز و ساده روی زمین نشستیم. به محض ورود، چند قوری چای سبز و فنجان‌های مخصوص نوشیدن آن روی میز گذاشته شدند. بلافاصله دکتر فوکایا لپ‌تاپش را باز کرد و قطعات فیلمی از مدرسه‌های انگلستان و ژاپن را به ما نشان داد و خیلی زود گفت‌وگوی ما شکل گرفت. باید بگویم، دکتر سرکارآرانی، در این گفت‌وگو نقش مترجم ژاپنی به فارسی و برعکس را هم برعهده داشت.

ناصری: این فرهنگ لغت ژاپنی به ژاپنی است یا ژاپنی به انگلیسی؟ فوکایا: ژاپنی به ژاپنی.

ناصری: لغت‌نامه است یا فرهنگ‌نامه؟ فوکایا: لغت‌نامه است.

حشمتی: برای بچه‌های دوره‌ی ابتدایی است؟

فوکایا: بله، برای دوره‌ی ابتدایی است. بچه‌ها از ابتدای سال اول دبستان این کار را می‌آموزند، اما در برنامه‌ی درسی از سوم دبستان شروع می‌شود. این یک شیوه‌ی آموزشی است و در سنگاپور و انگلیس هم با استفاده از لغت‌نامه اجرا شده است. بچه‌ها به هر لغتی که مراجعه می‌کنند، برایش برچسبی می‌زنند و برای لغت‌های دیگر، برچسب‌هایی به رنگ‌های دیگر. مثلاً این لغت سه هزار و هشتصد و بیست و یکمین لغت است.

ناصری: معنای این برچسب زدن چیست؟

فوکایا: برای این است که دانش‌آموز

کمک بچه‌ها جسارت عبور از حصارهای دورمان را پیدا کنیم. این حصار ممکن است کتاب درسی یا برنامه‌ی درسی یا همه‌ی محدودیت‌های شناخته‌شده باشد. فوکایا اما این حصارها را برداشت. رمز عبور او از این حصارها کلمه بود. اما چگونه؟

در یک غروب دل‌انگیز، در سی‌ام اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۹۷ (۲۰ می ۲۰۱۸) با دکتر فوکایا به گفت‌وگو نشستیم. این آشنایی و گفت‌وگو به لطف و همت دوست بسیار عزیزمان **دکتر محمدرضا سرکارآرانی**، رئیس دپارتمان علوم تربیتی دانشگاه ناگویا، سر گرفته بود. **سیدمحسن گلدان‌ساز**، مدیرعامل شرکت افس‌ت، **محمدرضا حشمتی**، سردبیر مجله‌ی رشد معلم و بنده (محمد ناصری) چند روزی بود که

در «شهر ناگویا»، رئیس سابق مدرسه‌ی ابتدایی «تسومی کانو» و مؤلف بیش از صد جلد کتاب کودک و نوجوان.

دکتر فوکایا به انگیزه و اشتیاق شخصی بچه‌ها برای آموختن بیش از هر چیز دیگری اعتقاد دارد. به تجربه باور کرده است، اگر این اشتیاق به وجود آید، محیط خارج از کلاس درس هم محیط یادگیری خواهد شد. مهم این است که انگیزه‌ی خودآموزی را در بچه‌ها تقویت کنیم. اجبار در آموزش نتیجه‌ی مطلوبی ندارد.

فوکایا دریافته است، اگر ما به جای آنکه بچه‌ها را متناسب با ذهن خودمان تغییر بدهیم، تلاش کنیم ذهنمان را متناسب با بچه‌ها تغییر دهیم، موفق خواهیم شد. برای آموزش بهتر بچه‌ها باید بتوانیم به شکل بهتری از آن‌ها یاد بگیریم. باید به

بداند تا زمان مراجعه به آن لغت، چند لغت دیگر پیدا کرده است. این لغتنامه همراه بچه‌هاست و ممکن است تا پایان دبستان با آن‌ها باشد.

دکتر سرکار آرانی: استفاده رسمی از این لغتنامه از پایه سوم ابتدایی آغاز می‌شود. لغتنامه در همه‌ی زنگ‌های درسی در کنار دانش‌آموز است. هنگام نیاز به سراغش می‌رود، لغت را پیدا می‌کند و توضیح مقابلش را می‌خواند. هنگام خواندن توضیح کلمه، با کلمه‌ای دیگر مواجه می‌شود که معنی آن را نمی‌داند. پس آن را هم می‌خواند. به این ترتیب، گنجینه‌ی لغات او وسیع می‌شود. بنابراین، لغتنامه برای ندانستن نیست. از دانسته‌ها شروع می‌شود. معمولاً رسم این است که افراد در مواجهه با لغتهایی که نمی‌شناسند به سراغ لغتنامه‌ها می‌روند، اما مدل آقای فوکایا این است که می‌گوید هر جای لغتنامه را که می‌خواهی باز کن و توضیح کلمه‌ای را در آن بخوان. هنگام خواندن توضیح آن کلمه احتمال دارد باز کلمه‌ای پیدا کنی که معنی آن را نمی‌دانی. حالا به سراغ کلمه‌ای برو که تازه پیدا کرده‌ای.

ناصری: این مراجعه چه زمان‌هایی اتفاق می‌افتد؟

فوکایا: در همه‌ی وقت‌ها. مثلاً زنگ تفریح یا هنگام غذا خوردن. لغتنامه‌ها روی میزهای بچه‌هاست و به‌طور دائم می‌توانند به آن‌ها مراجعه کنند. فوکایا (در حالی که لغتنامه‌ای را نشانمان می‌دهد): این لغتنامه یک لغتنامه‌ی عمومی است و سی‌هزار کلمه دارد. دانش‌آموز صاحب آن، در مدت شش ماه حدود پنج هزار واژه را در آن جست‌وجو کرده است.

ناصری: کارکرد این برچسب‌ها چیست؟

فوکایا: این برچسب‌ها گزارش عینی کار بچه‌هاست. مادری که این جست‌وجو را می‌بیند، فرزندش را تشویق می‌کند. معلم هم وقتی لغتنامه‌ای را می‌بیند که برچسب‌های زیادی خورده است، دانش‌آموز صاحب آن را تشویق می‌کند. تعداد زیاد برچسب‌های لغتنامه‌های بچه‌ها نشان می‌دهد کدام یک بیشتر و بهتر کار کرده‌اند.

معلم هم نتیجه‌ی فعالیت آن‌ها را می‌بیند. این لغتنامه پلی بین معلم، دانش‌آموز و والدین است. فعالیت دانش‌آموز را عینی می‌کند که نشان‌دهنده‌ی تلاش اوست. معلم هم همین‌طور که بچه‌ها را تشویق می‌کند، از نتیجه‌ی کار آن‌ها آگاه می‌شود.

روزهای شنبه معلم به بچه‌ها می‌گوید لغتنامه را به خانه ببرید و دوشنبه بیاورید. بچه‌ها در فاصله‌ی دو روز تعطیلی پایان هفته، وقتی فیلم یا کارتون می‌بینند، مطالعه می‌کنند یا در گفت‌وگوها به لغت جدیدی برمی‌خورند، به لغتنامه مراجعه می‌کنند.

گلدان‌ساز: به این ترتیب، بچه‌ها در مواجهه با لغت جدید، خودشان معنای آن را جست‌وجو می‌کنند و از بزرگ‌ترها نمی‌پرسند.

فوکایا: بچه‌ها از قبل معنی برخی واژه‌ها را بلدند و این فرهنگ لغت به آن‌ها می‌فهماند خیلی چیزها را می‌دانند. همین‌که بچه‌ها متوجه دانسته‌های خود می‌شوند، برایشان مهم است.

ناصری: از کارکردهای استفاده از فرهنگ لغت بیشتر بگویید.

فوکایا: فرهنگ لغت منبع مهم یادگیری است. وقتی دانش‌آموز به آن مراجعه می‌کند، متوجه می‌شود مثلاً لغت را چقدر غلط فهمیده است، یا حتی مفهوم لغت را بهتر می‌فهمد. طرز نوشتن لغت یا خواندن درست آن را هم یاد می‌گیرد. کلمه‌ی «ایستگاه» را مثال بزنیم. برای کسی که در روستا زندگی می‌کند، ایستگاه جایی است که ماشین در آن می‌ایستد. اما برای بچه‌ای که در توکیو زندگی می‌کند، ایستگاه فقط جای

بچه‌ها از حصار برنامه‌ی درسی ما و برنامه‌ی طراحی شده‌ی ما از کتاب درسی و راهنمای معلم عبور کردند و من گذاشتم که بچه‌ها از من عبور کنند. حالا من بودم که به دنبال آن‌ها می‌رفتم

رفتن که به معنای فرار کردن و عجله کردن هم هست. تعبیر این معنا فقط در جمله میسر می‌شود.

گلدان‌ساز: ما معمولاً فقط در درس فارسی به سراغ لغات می‌رویم. بعضی وقت‌ها هم لغات در انتهای کتاب درسی معنی شده‌اند. اما بر اساس توضیحات آقای فوکایا، در ژاپن، وقتی به لغت جدیدی می‌رسند، خود دانش‌آموز باید جست‌وجو کند و لغت جدید را بیابد. فرهنگ بچه‌های ژاپنی این است که خودشان لغت را جست‌وجو کنند، اما در ایران فرهنگ ما چنین نیست. چند سال پیش، در یکی از مدرسه‌های راهنمایی تهران، در جلسه‌ی اولیا، به آن‌ها توصیه شد بچه‌ها به سمت لغت‌نامه نروند، به خاطر اینکه ممکن است لغاتی در آن باشد که ما مایل نیستیم آن‌ها در این سن آن را بدانند.

فوکایا: اتفاقاً این نکته‌ی بسیار مهمی است. به همین خاطر هم می‌گوییم باید لغت‌نامه‌هایی در سطح بچه‌ها منتشر کرد. در لغت‌نامه‌ی بچه‌ها نیاز نیست معنای همه‌ی لغات بیاید. لغت‌نامه‌ی بچه‌های دبستان با لغت‌نامه‌ی بچه‌های

استفاده شود. حامل‌هایش هم عوض شده‌اند.

ناصری: در واقع یکی از کارکردهای لغت‌نامه هم این است که متن‌های قدیمی را بهتر بفهمند. حشمتی: این لغت‌ها در نهایت یک شبکه‌ی درختی پیدا می‌کنند و دیگر خطی نیستند. سرکار آرائی: همین‌طور است.

حشمتی: اگر لغتی در آن فرهنگ لغت نباشد چه می‌کنند؟

فوکایا: به سراغ لغت‌نامه‌های دیگر یا لغت‌نامه‌های تخصصی می‌روند. در کلاس توصیه می‌کنیم از فرهنگ لغت‌های متفاوتی که معرفی می‌کنیم، استفاده کنند که احتمالاً تا حدودی لغت‌های متفاوتی هم دارند. اگر آنجا هم نبود، می‌گوییم به لغت‌نامه‌های تخصصی مراجعه کنند؛ مثلاً لغت‌نامه‌های علوم یا ریاضی. البته تا آنجا که ممکن است، لغت‌نامه‌های بچه‌ها طوری تولید شده‌اند که به خزانه‌ی لغات لازم برای بچه‌ها خیلی نزدیک باشند تا هر چه را بخواهند بتوانند پیدا کنند. البته بعضی وقت‌ها یک واژه یا یک تعبیر سه معنا دارد؛ مثل ضرب‌المثل‌های ما. مثلاً در ژاپن تعبیری داریم به معنای تند راه

ایستادن اتوبوس نیست. قطار و تاکسی هم آنجا می‌ایستند. ایستگاه در زبان ژاپنی می‌شود «کی». اما هم خواندن آن فرق می‌کند، هم دیکته‌اش و هم معنی آن. بچه متوجه می‌شود که «کی»‌های گوناگونی داریم که دیکته‌های آن‌ها با هم فرق دارند.

سرکار آرائی: مثل غلم و آلم در زبان فارسی که نوشتن و معنایشان با هم فرق می‌کنند.

فوکایا: مثلاً واژه‌ی چشم می‌شود: م. اما م معنای متفاوتی دارد. درست است یک تلفظ دارد، اما چهار یا پنج معنی مختلف دارد: چشمت را می‌بندی، می‌شود م. چهره می‌شود م. کیفیت را می‌بندی، می‌شود م.

ناصری: آیا این معنا در گذر زمان عوض شده است؟

سرکار آرائی: این هم هست. ممکن است مثلاً در قدیم به دو منظور استفاده می‌شده، اما حالا به هشت منظور

متوسطه و بزرگسال متفاوت است.

ناصری: خط قرمز انتخاب واژه‌ها را از کجا می‌آورید؟

فوکایا: کسانی که فرهنگ لغت را تهیه می‌کنند تعیین می‌کنند؛ شش هفت نفری که در تولید فرهنگ لغت نقش اصلی را دارند و تخصص‌هایی دارند. هر آنچه در تربیت مهم است، در فرهنگ لغت لحاظ می‌شود. مثلاً لغاتی که احتمالاً از نظر تربیتی باید در «پرده» گفته شوند، به شکل عمومی توضیح داده نمی‌شوند و به شکل علمی می‌آیند. برای مثال کلمه‌ی «سکس»، به جای آنکه آمیزش جنسی معنی شود، این‌طور تعریف می‌شود: «تنوع طبیعی نوع انسان». که هم‌معنا شده است و هم مسئله‌ای نخواهد داشت.

حشمتی: مثلاً لقاح در گیاهان چطور معنی می‌شود؟

فوکایا: این‌ها در فرهنگ لغت علوم می‌آید. آن فرهنگ به‌طور طبیعی کارکرد خودش را دارد.

روش کار

ناصری: لطفاً درباره‌ی روش کارتان توضیح دهید.

فوکایا: برای شروع کار سه چیز لازم داریم: ۱. قلم؛ ۲. برچسب؛ ۳. فرهنگ لغت. اول می‌گوییم برچسب‌ها را شماره سریال بزنید.

گلدان‌ساز: رنگ برچسب‌ها تفاوت ندارد؟

فوکایا: خیر، مگر اینکه بچه خودش برای خودش تعریفی داشته باشد. مثلاً اگر به یک لغت سه بار مراجعه کرد، هر بار آن را با یک برچسب رنگی مشخص می‌کند. لغت‌هایی را که جست‌وجو کرده است، روی برچسب می‌نویسد و شماره هم که

دارد. کار به همین نحو ادامه پیدا می‌کند. آرام‌آرام که جلو می‌رود، کار برایش جالب می‌شود. برای معلم و اولیا هم جالب است که این جست‌وجو چقدر ادامه یافته است. در واقع، «رمز اصلی» همین نکته است. معمولاً این دیکشنری همه وقت با اوست؛ وقت ناهار، وقت استراحت و در همه‌ی زمان‌ها. چنانچه کلمه‌های در فرهنگ او یافت نشود، از دوستانش می‌پرسد یا احتمالاً به کتابخانه می‌رود و سراغ دیکشنری‌های تخصصی را می‌گیرد و این جست‌وجو ادامه می‌یابد.

ناصری: با توجه به اینکه الان از طریق موبایل به سرعت به معنای لغت دسترسی وجود دارد، چه نیازی به این کار هست؟

فوکایا: تعریفی که برای بچه‌ها در جست‌وجو کردن وجود دارد، برای بزرگ‌ترها وجود ندارد. در ضمن موبایل همه‌جا در دسترس بچه‌ها نیست. در موبایل نمی‌توانند بفهمند چند بار به یک لغت مراجعه کرده‌اند. این کار به‌نوعی تشویق جست‌وجوگری است. بچه‌ها علاقه‌مندند که جست‌وجو کنند تا تعداد برچسب‌ها زیاد شود.

ناصری: از نظر معلم، بچه‌ای که

پنج هزار لغت را جست‌وجو کرده، با بچه‌ای که ۱۰ هزار لغت را جست‌وجو کرده است، چه فرقی دارد؟

فوکایا: هیچ فرقی ندارند و معلم کار خاصی هم نمی‌کند. خود بچه‌ها خودشان را با هم مقایسه می‌کنند و معلم هم فقط نظارت می‌کند. معلم فقط تشویق می‌کند؛ با لبخند یا مثلاً اظهار اعجاب از کاری که دانش‌آموز کرده است! البته ما به‌عنوان معلم، وقتی بچه‌هایی را که روی لغت‌نامه کار کرده‌اند با بچه‌هایی که از لغت‌نامه استفاده نکرده‌اند، مقایسه می‌کنیم، تفاوت معناداری را متوجه می‌شویم. پیشرفت تحصیلی این بچه‌ها فرق می‌کند.

ناصری: آیا این کار را پژوهش کرده‌اید؟

فوکایا: بله، شش سال پیش پژوهش طولی شده است. باید توجه داشت که در ژاپن، نوشتن عامل یادگیری است نه صدا. فرهنگ ژاپنی فرهنگ نوشتن است. در ایران فرهنگ شنیداری غلبه دارد. پژوهش‌های سرکارآرانی درباره‌ی سناریوهای فرهنگی آموزش و یادگیری این را نشان می‌دهد.

ناصری: پژوهشی که انجام شده، احتمالاً نشان داده که این شیوه در زبان آموزی بچه‌ها تأثیر گذاشته است، اما در ریاضی و علوم و... چه؟
فوکایا: تأثیر دارد. طبق مطالعات انجام شده، بخشی از افت تحصیلی بچه‌ها در ریاضیات و علوم مربوط به این است که بچه صورت مسئله را به درستی متوجه نشده است و اصلاً مسئله را نفهمیده تا آن را حل کند.

ناصری: آیا در یک مدرسه، بین بچه‌هایی که این مدل را اجرا کرده‌اند و آن‌ها که اجرا نکرده‌اند، تفاوت معناداری وجود دارد؟
فوکایا: بله، کاملاً. به یک کلاس فرهنگ لغت داده شد و به یک کلاس داده نشد. این دو با هم مقایسه شدند.

ناصری: در بیست سال گذشته چند نوع لغت‌نامه منتشر شده است؟
فوکایا: شاید ۱۰ لغت‌نامه فقط برای ابتدایی نوشته شده است. ۱۰ گروه کار کرده‌اند.

ناصری: آیا مؤسسات بزرگی از لغت‌نامه حمایت می‌کنند؟
فوکایا: در ژاپن اولین بار، صدسال پیش، دولت از تولید لغت‌نامه حمایت کرد. اما الان شرکت‌های انتشاراتی، بدون حمایت دولت، می‌توانند خودشان این کار را دنبال کنند؛ ناشران بزرگی که غالباً در تیم‌های چندنفره کار می‌کنند.

ناصری: فرهنگ‌های لغت چقدر با هم تفاوت دارند؟
فوکایا: تقریباً غریبانه کلمه‌ها فرق می‌کند. آنچه مهم است، نگارش و توضیحات واژه‌هاست؛ اینکه چقدر روان‌تر و به زبان بچه‌ها نزدیک‌تر باشد. در ضمن، هنر کتاب‌سازی ناشران و بهره گرفتن از

کاغذ متفاوت و جذابیت‌های بصری برای مخاطب، از جمله تفاوت‌های لغت‌نامه‌ها هستند.

ناصری: تخصص‌های این گروه از تولیدکنندگان فرهنگ لغت برای کودکان چیست؟

فوکایا: متخصصان متفاوت‌اند؛ مثلاً نویسنده‌ی کودکان، استاد دانشگاه، معلم مدرسه، متخصص علوم تربیتی و علم و هنر تعلیم و تربیت. البته این کار کاملاً تیمی است.

ناصری: کسی که فرهنگ‌نامه را می‌نویسد کیست؟

فوکایا: متخصص زبان‌شناس. مثلاً گروه ما محور لغت‌های کتاب درسی است. بعضی گروه‌ها تحقیق میدانی می‌کنند و بر آن اساس لغت‌ها را تعیین می‌کنند.

نتیجه‌ی تحقیقات

فوکایا: در یک مدرسه، دو سال این کار انجام شد. در پایه‌ی سوم، هم در خزانه‌ی لغت بچه‌ها و هم در نحوه‌ی استفاده از واژه‌ها و هم در لغت‌های پایه. در هر سه زمینه، آن‌هایی که از لغت‌نامه استفاده کرده بودند، بهتر بودند. ۱۱ درصد در استفاده از واژه‌ها بهتر بودند. کتاب‌هایی که بچه‌ها از کتابخانه گرفتند، عددش

فرق می‌کرد، بچه‌هایی که با واژه‌نامه مأنوس بودند، ۲۵ کتاب و کلاس دیگر ۱۹ کتاب. این فرایند در ژاپن با کارت الکترونیک قابل چک کردن است.

در این کشور، اگر انجام کاری را به یک کلاس بدهی و به کلاس دیگر ندهی، اولیا اعتراض می‌کنند، اما به‌رحال این کار انجام شد. الان در مدرسه‌ای در توکیو چند سال است این کار را می‌کنیم و بچه‌های این کلاس الان در پایه‌ی ششم هستند.

ناصری: در متوسطه‌ی اول کارکرد این روش چطور است؟
فوکایا: در آنجا فضا عوض می‌شود و تفکر انتزاعی شکل می‌گیرد.

ناصری: می‌توانیم این‌طور استنباط کنیم که بچه‌هایی که در کار با لغت‌نامه انس پیدا کرده‌اند، به خواندن بیشتر علاقه‌مند شده‌اند، چون بهتر می‌فهمند و لذت می‌برند.

سرکار آرانی: یک تیم پژوهشی باید این کار را بکنند؛ حداقل در دو مدرسه‌ی واحد. مدرسه‌ای از لغت‌نامه استفاده کند و مدرسه‌ی دیگر استفاده نکند. البته میزان ارزیابی خواندن کتاب در مدرسه‌های ژاپن بسیار ساده است. چون کتابخانه

الکترونیکی است و معلوم است بچه‌ها کی و چه کتاب‌هایی را امانت گرفته‌اند. **فوکایا:** داده‌هایی که از طریق مصاحبه به دست آورده‌ایم نشان می‌دهد ۸۱ درصد بچه‌ها گفته‌اند این کار جالب توجه است.

ایده‌ی انجام این کار

ناصری: این ایده از کجا به وجود آمده است؟

فوکایا: راستش تقویت روحیه‌ی جست‌وجوگری دانش‌آموزان موردنظر من بود. دوست داشتم شرایطی فراهم شود که بچه‌ها به دنبال یافتن چیزی باشند و پژوهش کنند. اصلاً به زبان‌آموزی توجهی نداشتم. وقتی بررسی کردم، چون رشته‌ام در دانشگاه پداگوژی و برنامه‌ی درسی بود، موضوع «جست‌وجو در فرهنگ‌نامه» به‌عنوان هدف مطرح بود. اما برای انجام آن دو مانع وجود داشت: اول اینکه در هر هفته فقط یک ساعت زمان داشتیم که بچه‌ها از طریق لغت‌نامه واژه‌ها را پیدا کنند، و این وقت زیادی نبود. دوم اینکه باید این کار را از پایه‌ی سوم شروع می‌کردیم و این مطرح بود که اصلاً چه طبقه‌ای از واژه‌ها را و چه وقت باید جست‌وجو کرد! معمولاً استفاده از لغت‌نامه زمانی است که به لغت ناآشنا برخورد کنیم و بخواهیم معنی آن را بفهمیم. من فکر کردم در چنین حالتی، نه تنها بچه‌ها، که حتی بزرگ‌ترها و معلم‌ها هم علاقه‌ای به لغت‌نامه ندارند. کار من این بود که شروع کردم این چارچوب‌ها را به هم ریختن. اولاً لغت‌نامه را از کلاس اول دبستان سر کلاس بردم و گفتم همیشه این فرهنگ لغت روی میزتان باشد. هر وقت خواستید لغتی را پیدا کنید، از آن استفاده کنید. به بچه‌ها گفتم هر کلمه‌ای را که من می‌گویم یا در کتاب

درسی وجود دارد، جست‌وجو کنند. از این کار چندان استقبال نشد. به ذهنم رسید و به بچه‌ها گفتم اصلاً به‌طور تصادفی یک صفحه را باز کنیم و ببینیم معنای کدام کلمه را می‌دانیم و در لغت‌نامه آمده است؛ هم در خانه این کار را بکنیم و هم در مدرسه. چنین بود که این کار سر گرفت.

یک روز دختر بچه‌ای سر کلاس روی فرهنگ لغت خود برچسب‌های زیادی زده و آن را روی میز گذاشته بود. این بچه، کلمه‌هایی را که جست‌وجو کرده بود، برچسب زده بود. نمی‌دانستم این کار برای چیست. از او پرسیدم چرا این برچسب‌ها را روی برگه‌ها چسبانده‌ای؟ گفت: برای اینکه دوباره به سراغ واژه‌هایی که قبلاً پیدا کرده‌ام، بروم. چون حوصله‌ام از جست‌وجوی دوباره‌ی واژه‌هایی که قبلاً پیدا کرده‌ام سر می‌رود. این کار را کرده‌ام که یادم نرود قبلاً آن‌ها را پیدا کرده‌ام.

ابتدا کار او را جدی نگرفتم، اما در هفته‌های بعد، دیدم که برچسب‌ها زیاد و زیادتر می‌شوند. شش ماه که گذشت، این کار، هم برای من و هم برای خودش و هم برای بچه‌های دیگر، جالب شد. چون فرهنگ لغات او به شکل جالبی عوض شده بود. در همان سه ماه اول، بچه‌های دوروبرش نسبت به کار او حساس شدند و از من پرسیدند ما هم این کار را بکنیم؟ من قبول کردم و به تدریج همه‌ی بچه‌ها مشغول این کار شدند. سال بعد این کار برای ما جالب شد و به طرز خوبی در مدرسه پا گرفت. ابتدای کار، بعضی بچه‌ها که حال جست‌وجو نداشتند، گفتند ما هم بعضی کلمات را دیده‌ایم، اما برچسب زده‌ایم. گفتم خوب، از این به بعد برچسب بزنید. این بچه‌ها، فقط برای اینکه کم نیاورند و عقب نیفتند، این کار را کردند. یکدفعه کلاس از این

نوع فرهنگ لغت منفجر شد. بعضی از لغت‌نامه‌ها ورق‌هایشان در معرض پاره شدن بودند. مثلاً بعضی از بچه‌ها می‌گفتند، ما از ۱۵ برچسبی که زده‌ایم، فقط سه واژه‌ی جدید پیدا کرده‌ایم، اما بقیه را چون دیده بودیم و معنی‌شان را می‌دانستیم، برچسب زده‌ایم.

مدتی بعد، به شکلی خودجوش، به گروهی از بچه‌ها رسیدیم که مثلاً فقط دنبال جست‌وجوی شیرینی بودند؛ گروهی به دنبال گیاهان و گروهی در جست‌وجوی کشورها. تازه متوجه شدم که اگر روی تخته موضوعاتی را بنویسم و گروه‌ها به دنبال آن‌ها بروند، خوب است و به جست‌وجوهای آن‌ها جهت داده‌ام. آن‌ها به من یاد داده بودند که جست‌وجو از لغت‌نامه این‌طور هم می‌تواند باشد. این کار آرام‌آرام از دست من خارج شد و من به دنبال بچه‌ها رفتم. من به بچه‌ها احترام گذاشتم و وقت دادم کارشان را بکنند. اگر من می‌گفتم این‌طوری نمی‌شود و شما باید اول این را پیدا کنید نه آن واژه را، کارم به نتیجه نمی‌رسید. من بچه‌ها را آزاد گذاشتم و خودم فقط نظارت داشتم. در واقع، کارم این شد که دنبال بچه‌ها بروم یا بهتر است بگویم بدوم. آن‌ها به دنبال بازی خود بودند و از آن لذت می‌بردند و یاد می‌گرفتند؛ یادگیری خودبه‌خودی. تازه متوجه شدم باید به بچه‌ها گفت هرچه را می‌خواهید یاد بگیرید. در ضمن این کار، ما هم می‌توانیم موضوعات مهم را در جست‌وجوهایشان بگنجانیم. در این صورت، بچه‌ها با ما همراهی خواهند کرد. اگر من از ابتدا می‌گفتم علاقه‌ی خود را بگذارید کنار و آنچه را من می‌گویم دنبال کنید، کار به اینجا نمی‌رسید.

بچه‌ها از حصار برنامه‌ی درسی ما و برنامه‌ی طراحی شده‌ی ما از کتاب

معلم‌ها ابتدا با شک به من نگاه می‌کردند. نسبت به کار بچه‌ها از من سؤال می‌کردند و من نمی‌دانستم چه جوابی به آن‌ها بدهم. ما داشتیم از هم یاد می‌گرفتیم

گاهی واژه‌هایی را شنیده و مفهوم‌سازی کرده بودند که معنی‌شان درست نبود؛ مثل واژه‌های ترکیبی که هر جزء را می‌دانند، اما ترکیب معنای دیگری می‌دهد. مثلاً در ترکیب دو واژه، معنی هر کلمه را می‌دانند، اما ترکیب آن‌ها که کلمه‌ای تازه است، معنایش فرق دارد.

ناصری: در فارسی مثل کلمه‌ی «خرمگس» که خر یک حیوان است و مگس یک حشره. سرکار آرانی: یا «شتر مرغ».

حشمتی: خربزه. **ناصری:** این بحث ابعاد مختلفی داشت و یک بعد آن که برای من بسیار جالب بود، این بود که ما از فرهنگ لغت به‌عنوان سرگرمی و شوق به خواندن بهره بگیریم.

سرکار آرانی: این نحوه‌ی استفاده از فرهنگ‌نامه، آشتی با کلمه است. آشتی با واژه است. آشتی با جمله است. آشتی با خواندن است. خواندن! یکی از مهم‌ترین مسائل ما در آموزش مدرسه‌ای است که به نظر می‌رسد از یادگیری و تمرین مهارت‌های نوشتن نیز دشوارتر است.

***

بعد از پایان گفت‌وگو، قدم‌زنان به کتاب‌فروشی بزرگی در کبوتو رفتیم. در بخش فرهنگ‌نامه، کارهای آقای فوکایا و البته عکس‌هایش روی کتاب‌ها، بیش از هر چیز توجه ما را به خود جلب کرد.

ریاضی و بقیه درس‌ها کارم را به درستی انجام بدهم.

ناصری: این مدل و این تجربه به معلم یاد می‌دهد در روش تدریس می‌توان از بچه‌ها یاد گرفت. تدریس فقط آن چیزی نیست که در ذهن معلم طراحی می‌شود. باید از بچه‌ها بیشتر آموخت.

سرکار آرانی: دوباره برمی‌گردیم به این نکته که دنیای آموزش و یادگیری در ژاپن مبتنی بر «نوشتار» و دنیای نوشتن است. فرهنگ اینجا فرهنگ نوشتن است.

ناصری: لذت‌بخش‌ترین لحظه‌ها پتان از جست‌وجوی بچه‌ها در لغت‌نامه کدام‌ها هستند؟

فوکایا: هیجان بچه‌ها و صدای «آهان» گفتن آن‌ها، وقتی یک واژه‌ی جدید را یاد می‌گرفتند، برای من خوشایند بود و لذت می‌بردم! این طرز فکر که من واژه‌ها را تقسیم‌بندی کنم و هر واژه‌ای را فقط در یک درس آموزش دهم، به هم ریخت. حالا من به منطق جدیدی دست یافته بودم.

ناصری: نمونه‌ای از واژه‌هایی که بچه‌ها فکر می‌کردند می‌دانند، اما متوجه شدند نمی‌دانستند، بگوئید.

فوکایا: بچه‌ها با هم فرق می‌کردند. مثلاً

درسی و راهنمای معلم عبور کردند و من گذاشتم که بچه‌ها از من عبور کنند. حالا من بودم که به دنبال آن‌ها می‌رفتم. در جایی که نه من آزاد بودم، نه برنامه‌ی درسی و نه کتاب درسی، گفتم بگذار ببینیم چه اتفاقی می‌افتد! من هزینه‌ی رد شدن بچه‌ها از روی خودم را پرداختم و البته نتیجه‌اش بسیار خوب بود. معلم‌ها ابتدا با شک به من نگاه می‌کردند. نسبت به کار بچه‌ها از من سؤال می‌کردند و من نمی‌دانستم چه جوابی به آن‌ها بدهم. ما داشتیم از هم یاد می‌گرفتیم. این اتفاق ۲۵ سال پیش افتاد و زندگی مرا متحول کرد.

ناصری: آن دختر بچه که بود؟

فوکایا: اسمش «وتای ایک‌چای» بود. الان نمی‌دانم چه می‌کند. یک ویژگی خاص داشت و آن اینکه به کتاب و کلمه خیلی علاقه داشت.

برای بچه‌هایی که من آن موقع داشتم، واژه‌ها سه‌گونه بودند: یک بخش واژه‌هایی که معنی‌شان را نمی‌دانستند، یک بخش واژه‌هایی که می‌دانستند و بخش سوم که بسیار مهم است، واژه‌هایی که فکر می‌کردند می‌دانند، اما نمی‌دانستند. این قسمت سوم برای بچه‌ها خیلی جالب بود. برای بچه‌ها، برعکس ما بزرگ‌ترها، بدترین چیز آن است که بگوئیم وقتی به سراغ لغت‌نامه بروید که چیزی را نمی‌دانید. به بچه‌ها باید گفت فرهنگ لغت را بخوانید و ببینید چه چیزی را می‌دانید. به سراغ دانستن‌های خود بروید. اما من به‌عنوان معلم، نه جزو گروه بچه‌ها بودم و نه جزو گروه بزرگ‌ترها. من آن وسط ایستاده بودم؛ جایی که بچه‌ها فکر می‌کردند معنی واژه‌هایی را می‌دانند، اما به واقع نمی‌دانستند. برای من مهم بود که معنای درست واژه‌ها را یاد بگیرند تا من در درس‌های علوم و

در این پی‌نما به طور کاربردی با روش **جیشوبایکی** آشنا شوید. اگر مایل به استفاده از این روش بودید، می‌توانید این پی‌نما را در اختیار دانش‌آموزان‌تان بگذارید.

Japanese Language Dictionary

سلام،
از دیدنت خوش حالم.
من
بارون
جست و جو گرم.

جی-جی-جی!

اووه،
چی به سر ذره بین
اومد؟

من اینجام
که بهت
کمک کنم!
نزدیک بود
به اشتباه بزرگ
بکنی!

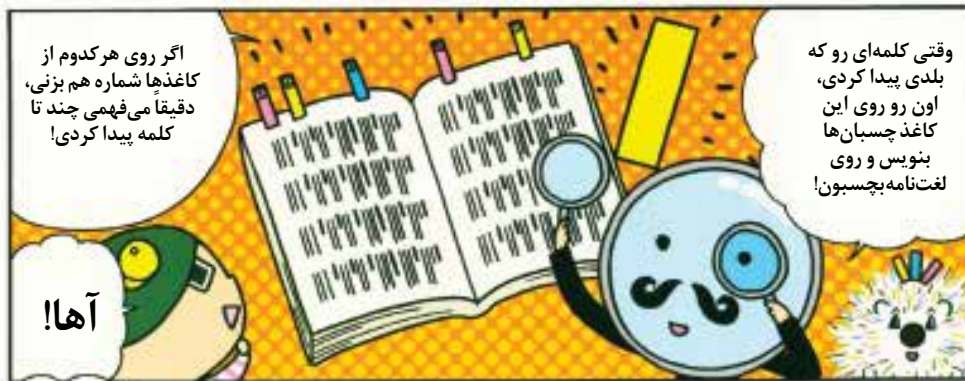
اشتباه
بزرگ؟!
منظورت
چییه؟!
?

راستش فرهنگ لغت
می تونه اتفاقاً خیلی باحال
و لذت بخش باشه!

نادیده گرفتن این هدیه‌ی
فوق العاده می تونست به
یه اشتباه بزرگ تبدیل
بشه!

ولی مگه فرهنگ لغت
فقط برای پیدا کردن
و دونستن معنی
کلماتی که نمی دونیم
نیست؟!
اینکه اصلاً
باحال و
لذت بخش
نیست!

دقیقاً. من برای همین
اینجام تا بهت یاد
بدم که فرهنگ لغت
چقدر می تونه باحال و
هیجان انگیز باشه.
خب، حالا اون
فرهنگ لغت رو
باز کن!

پیغامی از جانب فوکایا کی سوکه

خیلی جالب و هیجان‌انگیز است که با روش جیشوبایکی (خواندن و برچسب زدن فرهنگ لغت) درس بخوانید. به این ترتیب، نه تنها لغت‌ها و معنی کلمات زبان خود را بهتر می‌فهمید، بلکه عملکردتان در کلاس‌های دیگر نیز بهبود می‌یابد. من این روش را هنگامی که معلم دبستان بودم، پیدا کردم. بعد از کسب این تجربه، دوست داشتم به همه‌ی بچه‌ها یاد بدهم که به این روش می‌توان از فرهنگ لغت لذت برد و آموخت. اکنون هدف من برگزاری سمینارهایی در مورد جیشوبایکی است؛ در ژاپن و در سراسر جهان.

پروفسور فوکایا کی سوکه، استاد آموزش معاصر در دانشگاه چوبوست.

واژه‌نامه‌ی خودت را بساز

یکی از مشکلاتی که امروزه با آن روبه‌رو هستیم، کم‌سوادى دانش‌آموزان در کاربرد زبان نوشتاری و خوانداری فارسی است. در واژه‌های معلمان جوان غلط‌های بسیاری دیده می‌شود. برای مثال «راجب» را به جای «راجع به» به کار می‌برند. در یادداشت یک معلم در پای ارزشیابی دانش‌آموزش، «مچکرم» به جای «متشکرم» به کار رفته است. این موضوع نشان می‌دهد کار کمی روی آموزش زبان فارسی صورت گرفته است. نوشتن به فراموشی سپرده شده است و خواندن جدی گرفته نمی‌شود. اهمیت آموزش زبان فارسی تا آنجاست که اشکال مهم در زبان فارسی، در فهم درس‌های دیگر هم مشکلاتی ایجاد می‌کند.

شنیدیم که یک دبستان، در سال‌های دهه‌ی ۸۰، در این باره به یک نوآوری دست زده است. با ابداع‌کننده‌ی این طرح، خانم «زهرا یوسفی»، گفت‌وگو کرده‌ایم.

درگیر نمی‌شوند و با آن بیگانه می‌مانند. چون زبان رسمی معیار از زبان محاوره دور است و دانش‌آموزان به شنیدن و حرف زدن آن عادت ندارند، بچه‌ها با آن احساس غریبگی می‌کنند.

کلمات کتاب که در امور روزانه کمتر استفاده می‌شوند، مانند لباس‌های نو، تنگ و ناراحت مهمانی هستند. این کلمات هنگام امتحانات اهمیت می‌یابند و در مواقع دیگر، از همان لباس راحت خانه که کلمات محاوره‌ای روزمره هستند استفاده می‌شود.

پس ما یک مسئله داشتیم و آن این بود که چرا دانش‌آموزان با مفاهیم درسی ارتباط برقرار نمی‌کنند و فقط آن‌ها را حفظ می‌کنند؟ چرا از کلمات جدیدی که یاد می‌گیرند استفاده نمی‌کنند؟

برای رفع این مسئله چه کردید؟

علاوه بر فعالیت‌های کتاب، فعالیت‌هایی در قالب یک برنامه‌ی حساب‌شده طراحی کردیم که با هماهنگی معلمان همه‌ی پایه‌ها، به ترتیب پایه و در

بود. این موضوع به درک نشدن مطالب، و مشکل در به یادسپاری و در نتیجه استفاده از آن‌ها در یادگیری‌های جدید منجر می‌شد.

ما دریافته بودیم، بخشی از مشکلات دانش‌آموزان در حل مسائل ریاضی، درک نکردن صورت مسئله است که ندانستن معنی جمله و کلمه یکی از علل آن است.

آنچه در به یادسپاری درس علوم مشکل ایجاد می‌کند، درک نشدن مفاهیم است که باز هم به ندانستن معنی کلمات مربوط می‌شود. والدین غالباً شکایت می‌کنند که هنگام انجام تکالیف درسی باید در کنار فرزندان خود بنشینند و متن درس‌ها را برای آن‌ها بازتعریف کنند (و این موضوع را ناشی از ضعف آموزش‌های معلم می‌دانند)، در حالی که وجود تعداد کلمات جدید در درس، از جمله دلایلی است که کل مطلب را به نظر آن‌ها ترسناک و غیرقابل فهم می‌کند.

دانش‌آموزان موضوع درس را به خوبی درک نمی‌کنند و به همین خاطر با آن

زمانی که شما معاون آموزشی یک دبستان بودید، طرحی را اجرا کردید که در آن دانش‌آموزان برای خودشان واژه‌نامه تهیه می‌کردند. اخیراً متوجه شدیم که طرح نسبتاً مشابهی در ژاپن اجرا می‌شود. می‌خواستیم از هدف تجربه‌ی شما که بیش از ده سال پیش در ایران انجام شده است بیشتر بدانیم. البته، طرح ما با طرحی که در ژاپن اجرا می‌شود، تفاوت‌هایی دارد، اما شباهت‌هایش هم کم نیست. در نهایت، هدف یکی است.

ما در اواسط دهه‌ی هشتاد این طرح را اجرا کردیم. این طرح اهداف گوناگونی داشت، ولی بخشی از آن گسترش دایره‌ی واژگان دانش‌آموزان بود.

• چه نیازی به اجرای این طرح احساس می‌کردید؟

یکی از مشکلاتی که معلمان پیوسته در جلسات شوراهای آموزشی بیان می‌کردند، بی‌علاقگی دانش‌آموزان به یادگیری معنی کلمات جدید در درس‌ها

• چگونه توانستید معلمان مدرسه را به انجام این طرح متقاعد کنید؟

شوراهای آموزشی معلمان برای طرح مسائل و مشکلات آموزشی و تصمیم‌گرفتن برای نحوه‌ی حل آن‌ها موقعیت‌های خوبی هستند. همچنین، از آنجا که توسط خود معلمان بررسی و چاره‌جویی شده‌اند، برای اجرای آن‌ها تضمین عملی وجود دارد. مسائل آموزشی دوره‌ی ابتدایی، به دلیل هم‌پوشانی زیاد، به‌خصوص در زمینه‌ی سوادآموزی، در این شوراها به خوبی حل و فصل می‌شوند. ما از امکانات این شوراها برای توجیه و ترغیب معلمان استفاده کردیم.

• از کجا شروع کردید؟

ابتدا نشانه‌های تحقق اهداف آموزشی درس فارسی مرتبط با واژه‌آموزی دوره‌ی ابتدایی را در برنامه‌های درسی مورد نظر آموزش و پرورش مطالعه کردیم. این نشانه‌ها براساس برنامه‌ی درسی مصوب که امروزه در حال اجراست، در کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی ویژه‌ی معلمان دوره‌ی ابتدایی» به شرح زیر آمده‌اند:

اول: دریافت پیام و واکنش به آن، برقراری ارتباط و انتقال پیام، تصویرخوانی و درک پیام تصویر، روخوانی و درک پیام، ساختن جمله

دوم: تشخیص و کاربرد واژه‌ها

سوم: به‌کارگیری زبان معیار فارسی در گفت‌وگو، خواندن متن (نظم و نثر) به‌صورت درست و روان با رعایت لحن و آهنگ مناسب، بیان اطلاعات صریح متن خوانده شده.

چهارم: درک مطلب، نوشتن متن ساده، نوشتن متن خلاق (انشاء)

پنجم: دقت در آهنگ کلام، مشارکت فعال در گفت‌وگو، درک مطلب و نقد اطلاعات متن

اهمیت بدهد و دانش‌آموزان را به انجام این کار تشویق کند.

- به استفاده‌ی صحیح از کلمات حساسیت نشان دهد. میزان درک اهمیت و ضرورت گنجینه‌ی غنی واژگان برای درک مطالب و بیان نظرات، بر حساسیت معلم به استفاده‌ی صحیح از کلمات تأثیر می‌گذارد و به دانش‌آموزان منتقل می‌شود.

- کلمات جدید را در مکالمه‌های کلاسی به کار برد. تکرار کلمات جدید در جمله، به‌خصوص نشان دادن کاربرد آن‌ها در مکالمه‌های کلاسی، به مأموس کردن آن‌ها کمک زیادی می‌کند. تشویق دانش‌آموزان به استفاده از کلمات جدید در مکالمه‌های کلاسی، آن‌ها را نسبت به کاربردهای مختلف کلمات حساس می‌کند.

- از کلمات جدید درس‌های دیگر در درس فارسی و برعکس استفاده کند. در صورتی که معلم کلمات جدید کتاب‌های درس‌ها را در هر درسی استفاده کند، کلمات برای دانش‌آموزان تکرار و تمرین می‌شوند.

- قبل از شروع سال تحصیلی، برای هر کتاب واژه‌نامه‌ای به تفکیک درس‌ها تهیه کند تا به هم‌زمانی طرح کلمات جدید در درس‌ها اشراف پیدا کند.

- دقت کند محتوای جمله‌هایی که دانش‌آموزان می‌سازند، تا حد امکان با محتوای درسی کتاب فرق داشته باشد و در مکالمات روزمره قابل استفاده باشد. به‌طور عمیق باور داشته باشد که داشتن گنجینه‌ی غنی از لغات، فرد را قادر می‌سازد منظور دیگران را (به‌طور شفاهی و کتبی) بهتر بفهمد و منظور خود را به دیگران (به‌طور شفاهی و کتبی) بهتر منتقل کند. استفاده از کلمه به‌عنوان ابزار تفکر، به فرد قدرت می‌دهد تا درباره‌ی موضوعات بهتر فکر کند.

طول دوره‌ی ابتدایی اجرا می‌شوند. معلم در طول اجرای برنامه، برحسب کشش کلاس، می‌تواند تصمیم بگیرد به فعالیت‌های پایه‌های بعد برود یا تمرین بیشتری روی برنامه‌ی پایه‌ی خود داشته باشد. پس از طراحی کلی برنامه، در مورد پیش‌نیازهای لازم برای اجرا صحبت شد.

• این پیش‌نیازها چه بودند؟

معلمی که اجرای این طرح را به عهد می‌گیرد، باید با موضوع کلمات دقیق‌تر رفتار کند و با حساسیت با آن روبه‌رو شود. به‌طور خلاصه، چنین معلمی باید: - به کلمات جدید توجه و علاقه نشان دهد. میزان علاقه، آشنایی و حتی تسلط معلم به زبان فارسی به‌طور مستقیم روی توجه و علاقه‌ی دانش‌آموزان به یادگیری معنی کلمات جدید تأثیر می‌گذارد.

- معلم با تلفظ صحیح کلمات، با این موضوع به‌عنوان یک ارزش برخورد کند و دانش‌آموزان را به انجام این کار تشویق کند. - به دانستن معنی صحیح کلمات

حروف الفبا، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود با تصویرسازی ذهنی از ساختار کلمات، آن‌ها را هجی کنند (دیکته‌ی شفاهی).

سوگاتی کلمه‌ای: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود هر کلمه‌ی جدیدی را که خارج از کلاس (در گفتوگو با هم‌سالان یا بزرگ‌ترها، کتاب‌های غیردرسی، فیلم، کارتون، برنامه‌های تلویزیونی و ...) می‌شنوند، در کلاس مطرح و معنی کنند و موارد استفاده‌ی آن را با چند جمله مثال بزنند.

پایه‌ی دوم

در هفته‌های اول، مواردی که در پایه‌ی قبل انجام شده‌اند، تکرار و تمرین می‌شوند.

ترتیب حروف الفبا: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود حروف الفبا را به ترتیب بگویند. چگونگی قرارگیری اسم خودشان در ترتیب اسامی دفتر کلاسی را هم یاد می‌گیرند. این فعالیت در مواردی مثل صف بستن برای خروج از کلاس هم می‌تواند تکرار و تمرین شود.

نوشتن کلمات جدید: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود هر کدام یک کلمه‌ی جدید از درس را به انتخاب خودشان روی تخته بنویسند و به‌طور شفاهی یک جمله برای آن بسازند.

ساختن جمله با کلمات جدید: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود با استفاده از کلمات جدید درس جمله‌ای بسازند. از بهترین جمله‌ها برای دیکته‌گفتن به کلاس استفاده می‌شود.

پایه‌ی سوم

در هفته‌های اول مواردی که در پایه‌های قبل انجام شده‌اند تکرار و تمرین می‌شوند.

آشنایی با واژه‌نامه‌ی کتاب فارسی: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود واژه‌نامه‌ی

فهم یا به خاطر سپاری درس‌ها مشکلاتی داشتند.

پس از مدتی که خود بچه‌ها پیشرفت درسی خود را درک کردند، با لذت و رغبت کار را ادامه دادند. حتی واژه‌هایی را که بیرون از چارچوب درس‌ها می‌شنیدند، به این واژه‌نامه اضافه می‌کردند. گاهی هم رقابتی کار می‌کردند. ظاهر قضیه برای آن‌ها تبدیل شده بود به یک بازی سرگرم‌کننده. اما در خلال آن چیزهای زیادی می‌آموختند.

راهکارهای کلی و پیشنهادی دوره‌ی ابتدایی که از شناخت کلمات شروع و به داشتن واژه‌نامه‌ی شخصی منتهی می‌شوند، به تفکیک پایه‌ها عبارت‌اند از:

پایه‌ی اول

دانستن معنی اسم‌ها: از هر دانش‌آموز خواسته می‌شود معنی اسم خود را برای کلاس بگوید. اگر نمی‌داند، از والدین می‌پرسد و در جلسه‌ی بعدی می‌گوید. در جلسات بعدی، به تدریج معنی اسم دیگران هم از بچه‌ها پرسیده می‌شود. به این ترتیب، توجه به دانستن معنی کلماتی که به دانش‌آموز نزدیک و برایش قابل لمس‌اند، شروع خوبی برای حساس شدن به معنی کلمات است.

کتابی حرف زدن: معلم در هر روز زمانی را به کاربرد گفتار رسمی در مکالمه‌های معمولی اختصاص می‌دهد و از دانش‌آموزان داوطلب و کم‌کم از همه می‌خواهد چند جمله کتابی حرف بزنند. **اجرای نمایش:** از دانش‌آموزان خواسته می‌شود با استفاده از کلمات جدید، نمایش دو نفره‌ی فی‌البداهه (در چند جمله) اجرا کنند.

هجی کلمات: بعد از پایان کار آموزش

ششم: پاسخ صحیح به پرسش‌های درک متن، گزارش نویسی، نوشتن بند توصیفی و روایتی، به کارگیری ضرب‌المثل در نوشتار.

• این‌ها کارهایی هستند که معلمان باید به آن‌ها توجه نشان می‌دادند. آیا برای دانش‌آموزان هم برنامه‌ای پیش‌بینی کرده بودید؟

بله و این خیلی خوب بود. بچه‌ها هم استقبال خوبی از برنامه‌ی ما کردند. ما طرح «واژه‌نامه‌ی خودت را بساز» را مطرح کردیم. در این طرح، از دانش‌آموزان خواستیم کلماتی را که در درس‌ها برایشان جدید است بنویسند و به کلاس فارسی بیاورند. کلمات معنی می‌شدند، برایشان جمله ساخته می‌شد و روی تخته نوشته می‌شد. دانش‌آموزان با اضافه کردن چند برگ کاغذ به آخر کتاب ریاضی، علوم و ... این کلمات و معنی‌شان را روی برگه‌ها می‌نوشتند. پس از امتحانات نیمه‌ی سال، کلمات به ترتیب حروف الفبایی مرتب می‌شدند و در بقیه‌ی سال کلمات جدید زیر حرف مورد نظر اضافه می‌شدند. تا پایان سال، هر دانش‌آموز برای هر کتاب خود یک واژه‌نامه داشت. در پایان سال، از آن‌ها خواستیم تمام برگه‌هایشان را یکجا جمع کنند. حالا آن‌ها کتابچه‌ای داشتند به اسم «واژه‌نامه‌ی شخصی من در دوره‌ی ابتدایی». از دانش‌آموزان خواستیم در سال‌های بعد هم این واژه‌نامه‌ی شخصی را کامل کنند.

• نتیجه‌ای هم از این طرح گرفتید؟

نتایج ما بسیار عالی بودند. همان‌طور که گفتم، بچه‌ها از درک معنی بسیاری از واژه‌ها عاجز بودند و برای همین در

پایان کتاب فارسی را بخوانند، در گروه‌های سه نفره درباره‌ی آن هم‌فکری کنند و نظر خود را برای کلاس بگویند. سپس معلم درباره‌ی واژه‌نامه و کاربرد آن توضیح می‌دهد. این فعالیت در جلسات متعدد انجام می‌شود. دانش‌آموزان هر کلمه‌ی جدیدی را که در طول سال یاد می‌گیرند، در واژه‌نامه پیدا می‌کنند و علامت می‌زنند.

جمله‌سازی: کلمات جدید درس یک‌به‌یک گفته می‌شوند. برای هر کلمه، چند دانش‌آموز جمله می‌سازند. در صورت لزوم، جملات تصحیح می‌شوند. **بازی جدولی:** معلم خانه‌های جدول کلمات جدید را روی تخته‌ی کلاسی می‌کشد. معنی کلمات را می‌گوید و دانش‌آموزان داوطلب جدول را روی تخته کامل می‌کنند.

گلدان کلمات جدید: کلمات جدیدی که تا آن موقع خوانده شده‌اند، در ظرفی ریخته می‌شوند. دانش‌آموزان دوبه‌دو مسابقه می‌دهند. یک نفر کاغذ را از گلدان در می‌آورد و می‌خواند و دیگری معنی آن را می‌گوید. هر کس نتوانست پاسخ دهد، جای خود را به کس دیگری می‌دهد.

پایه‌ی چهارم

در هفته‌های اول مواردی که در پایه‌های قبل انجام شده‌اند تکرار و تمرین می‌شوند.

معرفی و کاربرد لغت‌نامه‌ها: در جلسات متعدد، انواع لغت‌نامه‌ها و کاربرد آن‌ها معرفی می‌شوند.

کار با لغت‌نامه: معلم برای یافتن معنی کلمات جدید به لغت‌نامه مراجعه می‌کند و نحوه‌ی کار با آن را به دانش‌آموزان نشان می‌دهد. نسخه‌های متفاوت لغت‌نامه‌ها در اختیار گروه‌های کلاسی قرار می‌گیرند تا دانش‌آموزان معنی یک کلمه‌ی واحد را در آن‌ها پیدا کنند. سرعت عمل هر گروه معیار تشویق قرار می‌گیرد. در این بین،

توجه به جایگاه حرف دوم کلمه در ترتیب حروف الفبا نیز آموزش داده می‌شود.

علامت زدن کلمه در لغت‌نامه: کپی یک صفحه از یک لغت‌نامه در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا کلماتی را که معنی آن‌ها را می‌دانند، در آن علامت بزنند.

شناخت انواع فرهنگ‌نامه: فرهنگ‌نامه‌های کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک و ناشران دیگر معرفی می‌شوند.

پایه‌ی پنجم

در هفته‌های اول مواردی که در پایه‌های قبل انجام شده‌اند تکرار و تمرین می‌شوند.

تهیه‌ی شناسنامه‌ی کلمات: کلمات جدید هر درس تک‌تک روی تخته نوشته می‌شوند و دانش‌آموزان داوطلب اطلاعات بیشتری در مورد آن‌ها بیان می‌کنند. در نهایت، با کمک معلم، شناسنامه‌ای برای هر کلمه تهیه می‌شود که شامل معنی کلمه، هم‌خانواده‌ها و متضاده‌ها، نحوه‌ی ترکیبی بودن و ... می‌شود.

نامه‌نگاری: معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد مطالبی را که می‌خواهند به او بگویند بنویسند و در زنگ تفریح به او بدهند. خود نیز پاسخ کتبی به آن‌ها می‌دهد. به این ترتیب، به کار بردن کلمات در متن‌های

نوشتاری که مستلزم استفاده از زبان معیار رسمی است، تمرین می‌شود.

پایه‌ی ششم

در هفته‌های اول، مواردی که در پایه‌های قبل انجام شده‌اند تکرار و تمرین می‌شوند.

• ضمن آرزوی موفقیت برای شما، مشتاقی پیام پایانی شما هستیم.

من از معلمان ابتدایی می‌خواهم به این نکته توجه داشته باشند که مبنای سواد گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان در دوره‌ی ابتدایی شکل می‌گیرد. در دوره‌ی متوسطه، به علت تنوع و حجم مطالب آموزشی، درس ادبیات فارسی از درس‌های فرعی به شمار می‌رود و امکان تمرکز بر فعالیت‌های آموزشی در مورد جلب توجه و ایجاد حساسیت به استفاده‌ی درست از زبان فارسی، کمتر می‌شود. از آنجا که هر ضعیفی در استفاده‌ی صحیح از زبان فارسی در فارغ‌التحصیلان رشته‌های دانشگاهی، به‌طور مستقیم به ما مربوط می‌شود، تلاش برای جلوگیری از به وجود آمدن چنین نقصی، وظیفه‌ی وجدانی معلمان ابتدایی است. لازم است با استفاده از روش‌های گوناگون در این مورد از هیچ تلاشی فروگذار نشود.

روند اجرای برنامه‌ی تهیه‌ی «واژه‌نامه‌ی شخصی من» در طول دوره‌ی ابتدایی	
اول	<ul style="list-style-type: none"> • آشنایی با ساختار کلمه و تمرین تصویرسازی ذهنی از آن • جلب توجه به معنی کلمات • تمرین حرف زدن به زبان رسمی معیار • تشویق به توجه نشان دادن به کلمات جدید در محیط خارج از مدرسه
دوم	<ul style="list-style-type: none"> • دانستن ترتیب حروف الفبا برای آمادگی استفاده از واژه‌نامه‌ها • تشویق به استفاده از کلمات جدید در مکالمات روزمره
سوم	<ul style="list-style-type: none"> • آشنایی با واژه‌نامه‌ی کتاب فارسی و توضیح درباره‌ی آن • تشویق به استفاده از یک کلمه در جملات مختلف
چهارم	<ul style="list-style-type: none"> • آشنایی با لغت‌نامه‌ها و اشکال مختلف در دسترس • توجه به واژه‌های جدید کتاب‌های درسی دیگر و توضیح درباره‌ی آن
پنجم	<ul style="list-style-type: none"> • تهیه‌ی شناسنامه‌ی کلمات و هم‌خانواده‌ها. • دادن پیام کتبی و دریافت پاسخ کتبی
ششم	<ul style="list-style-type: none"> • تهیه‌ی واژه‌نامه‌ی شخصی من در دوره‌ی ابتدایی

چند فرهنگ‌نامه را بشناسیم

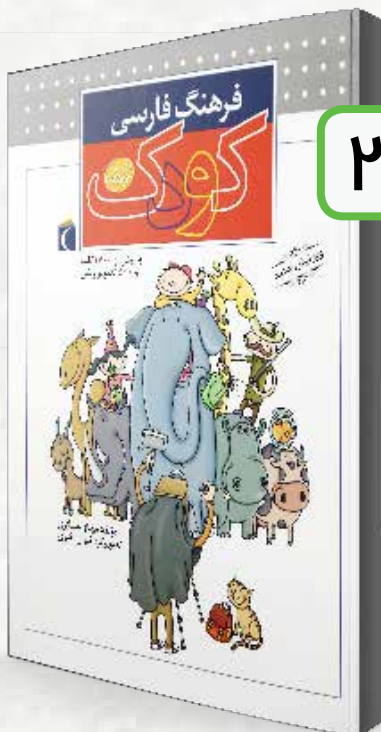
فرهنگ‌نامه‌ها دایره‌ی واژگان کودکان را گسترش می‌دهند، اما بعضی کودکان از وجود آن‌ها هیچ اطلاعی ندارند. با هم چند فرهنگ‌نامه را ببینیم:

۱

انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مجموعه‌ی سه جلدی فرهنگ آسان را برای گروه‌های سنی «ج و د» و همه‌ی کودکانی که به پیدا کردن معنی واژه‌های آسان و سخت علاقه دارند، چاپ و منتشر کرده است. فرهنگ آسان با این امید تألیف شده است که بچه‌ها و بزرگ‌ترها را برای کشف معنی واژه و لذت جست‌وجو کنار هم بنشانند. حتی اگر بزرگ‌ترها حوصله‌ی شرکت در چنین فعالیت مهر آفرین و سازنده‌ای را هم نداشته باشند، خود بچه‌ها باید بتوانند با جست‌وجو در این کتاب، روی پای خود ایستادن را تمرین کنند. فرهنگ آسان به اهتمام مصطفی رحماندوست، با یک مقدمه، یک شیوه‌نامه و در سه جلد در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. جلد اول واژه‌های «الف» تا «ج»، جلد دوم «ج» تا «ق» و جلد سوم «ک» تا «ی» را دربر گرفته است.

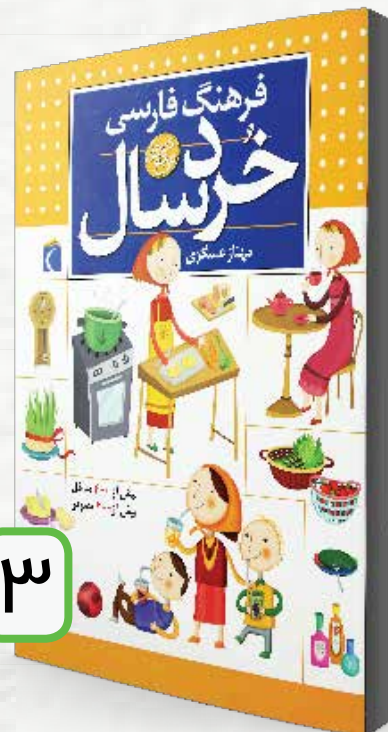
مؤسسه‌ی فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم در یک بستر زمانی بلند مدت به تولید و انتشار فرهنگ‌های فارسی به فارسی برای خردسالان و کودکان اقدام کرده است. کتاب‌های زیر برای کودکان دبستانی مناسب هستند. ▼

۲

فرهنگ فارسی کودک

برای پایه‌های اول و دوم دبستان است. کار کردن با این فرهنگ بسیار آسان و توصیف واژه‌ها در آن ساده و روان است. در این کتاب متن‌های خواندنی علمی و تفریحی ساده، حکم روان‌خوانی برای کودکان را دارند.

۳

فرهنگ فارسی خردسال

برای کودکان ۵ تا ۷ سال است. حدود ۴۰۰ واژه‌ی این فرهنگ از طریق متن‌های بسیار ساده و شبیه داستان معنا شده‌اند.

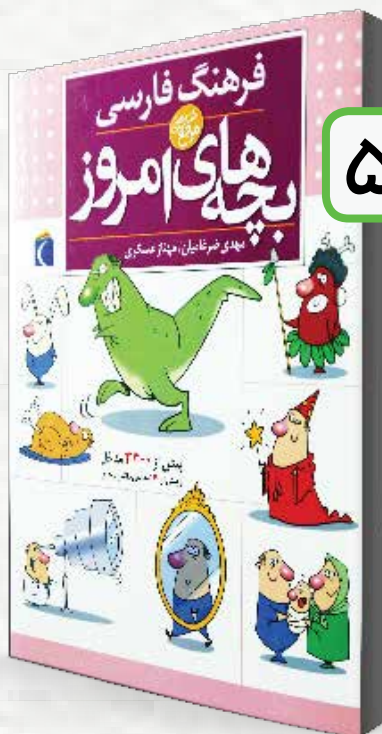
فرهنگ اعلام کودک

۴

مرجعی برای بچه‌های اول تا چهارم دبستان با حدود ۴۰۰ اسم خاص است. اسم‌های خاص این فرهنگ شامل اسم‌های خاص جغرافیایی، نام نویسندگان و دانشمندان، شخصیت‌ها و قهرمان‌های کودکان، بناها و ساخته‌های بشری، شخصیت‌های دینی و تاریخی است که غالباً با تصویر نیز همراه شده‌اند.

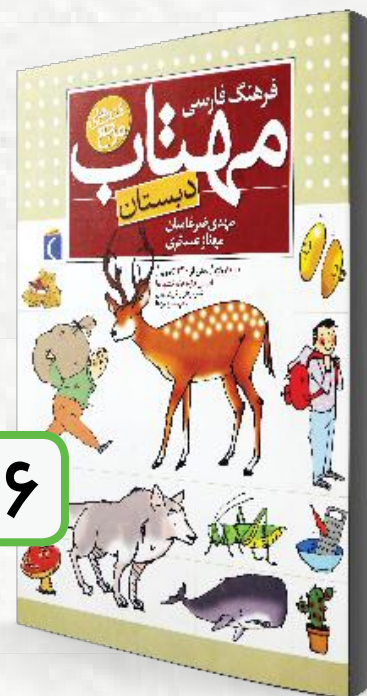
فرهنگ فارسی بچه‌های امروز

۵

برای بچه‌های سوم و چهارم دبستان تدارک دیده شده است. در این فرهنگ، علاوه بر معنای حدود ۳۳۰۰ واژه، دانش آموزان با دستور زبان، منشأ واژه‌های قرضی در زبان فارسی، واژه‌های مترادف، متضاد و هم‌خانواده نیز آشنا می‌شوند. بیش از ۱۶۰ مقاله‌ی دایرةالمعارفی و چندین صفحه تصویر آلبومی با ویژگی دایرةالمعارفی، به این کتاب ضمیمه شده است.

فرهنگ فارسی مهتاب

۶

برای کودکان دوره‌ی ابتدایی تا ششم دبستان، بیش از ۸۰۰۰ واژه دربردارد که آنان را با دستور زبان، معانی متفاوت واژه‌ها و روابط معنایی واژه‌ها در جمله‌های فارسی آشنا می‌کند. اطلس جغرافیایی مختصری به این فرهنگ ضمیمه شده است که کودکان را با کشورها و قاره‌ها آشنا می‌کند.

فرهنگ نام‌های کودکان و نوجوانان

۷

شورای کتاب کودک نیز سال‌هاست انتشار فرهنگ‌نامه‌ی کودکان و نوجوانان را در دست انجام دارد. تا کنون ۱۷ جلد از این مجموعه، از حرف الف تا حرف ش، به چاپ رسیده است.

منابع:

- سایت کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- معرفی فرهنگ‌نامه‌ها توسط ناشر (مؤسسه‌ی فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم)
- سایت شورای کتاب کودک

کاش سیب رو نخورده بودم!

تجربه‌ی مادرانه

کبری محمودی / تصویرگر: سام سلماسی

دو کلام حرف حساب!

توضیحات اضافه بر مطلب کتاب درسی که معلم در کلاس می‌دهد، هر چند به منظور فهم دقیق‌تر مفاهیم درس ارائه می‌شوند، اما اگر دقیق و حساب‌شده نباشند، خود مشکل‌ساز می‌شوند. اگر کارشناسان و مؤلفان کتاب علوم، لیوان را وسیله‌ای شخصی معرفی نکرده‌اند، علت آن توجه به همین تناقضاتی بوده که ممکن است پیش بیاید.

سلام بر فعالیت‌های متنوع هنری

نظریه‌ی گاردنر^۱ در مورد هوش‌های چندگانه و پژوهش‌های بعد از آن بر نحوه‌ی آموزش و میزان یادگیری دانش‌آموزان تأثیر زیادی داشت. پیش از طرح این نظریه، تجربه‌ی معلمان هم مشخص کرده بود که دانش‌آموزان در برخی از زمینه‌های برنامه‌ی تحصیلی موفق می‌شوند، اما در سایر زمینه‌ها، اگر چه تلاش می‌کنند، نتیجه‌ی مطلوبی به دست نمی‌آورند. بر اساس نظریه‌ی هوش‌های چندگانه، هر فرد حداقل در زمینه‌ی دو یا سه هوش توانایی‌های قابل توجهی دارد که روش‌های آموزشی باید در جهت کشف و پرورش آن‌ها برنامه‌ریزی شوند. علاوه بر این، فقط کشف این هوش‌ها مورد توجه نیست، بلکه هر فرد باید در زمینه‌ی هوش‌های دیگر هم آموزش ببیند و به نتایج قابل قبولی دست یابد.

حالات درونی، قدرت خویشتن‌داری، انضباط فردی و عزت نفس فرد و آگاهی از آن‌ها مربوط است.

● **هوش میان‌فردی (اجتماعی):** به توانایی درک احساسات و حالات درونی دیگران مربوط است که مستلزم شناخت حالات چهره، صداها، ایما و اشارات است و به برقراری ارتباط با دیگران کمک می‌کند. این نوع هوش در معلمان، درمانگران، فروشندگان و سیاستمداران برجسته است.

● **هوش طبیعت‌گرا:** به مهارت در شناخت و طبقه‌بندی گونه‌های گیاهان، جانوران، محیط فردی یا سایر پدیده‌ها مثل تشکیل ابرها و کوه‌ها و توانایی تشخیص دادن موجودات زنده از غیرزنده مربوط است. این هوش در زیست‌شناسان برجسته است.

● **هوش وجودگرا:** به توجه انسان به معنای زندگی و مرگ، سرنوشت نهایی انسان و جهان مادی و معنوی مربوط است. این مباحث را بیشتر افراد مذهبی یا فلاسفه بررسی می‌کنند (آرمرسترانگ، ۱۳۸۳: ۱۱-۱۲).

به توانایی تجسم و بازنمایی این عناصر ارتباط دارد و در نقاشان، معماران، خلبانان، دریانوردان و جراحان برجسته است.

● **هوش حرکتی - جسمانی:** به توانایی بهره‌گیری از کل یا بخش‌هایی از بدن برای بیان افکار و احساسات مربوط است. داشتن مهارت‌های فیزیکی خاص از قبیل تعادل، هماهنگی، چالاکی، قدرت، انعطاف‌پذیری، سرعت و همچنین توانایی حس لامسه را شامل می‌شود که ورزشکاران، هنرپیشگان و جراحان بیشتر در آن‌ها تبحر دارند.

● **هوش موسیقایی:** به ظرفیت تفکر در حیطه‌ی موسیقی نظیر حساسیت به صداها و ضرابه‌نگ محیط زندگی، درک الگوهای موسیقایی، تشخیص اصوات و آهنگ‌سازی مربوط است. این نوع هوش در موسیقی‌دانان و نوازندگان برجسته است.

● **هوش درون‌فردی:** شناخت دقیق فرد از خویشتن را نشان می‌دهد و به علاقه‌ها، تمایلات، ضعف‌ها و قوت‌ها،

در کتاب «هوش‌های چندگانه در کلاس درس»، به نقل از گاردنر، آمده است: هر نوع هوش در مغز مرکزی دارد که محل آن در قشر خاکستری مغز شناخته و مشخص شده است. مهم‌ترین انواع هوش شناخته شده عبارت‌اند از:

● **هوش کلامی (زبانی):** مربوط به توانایی کاربرد درست واژه‌ها و عبارتها به صورت گفتاری و نوشتاری است و در شاعران، نویسندگان، وکلا و روزنامه‌نگاران برجسته است.

● **هوش منطقی - ریاضی:** توانایی استفاده‌ی درست از اعداد و ارقام و بیان استدلال منطقی و درست در طبقه‌بندی، استنباط، تعمیم، محاسبه، آزمون و فرضیه است که در علمای منطق، دانشمندان علوم تجربی و ریاضی‌دانان برجسته است.

● **هوش فضایی - مکانی:** به توانایی تفکر در قالب شکل‌ها و الگوها مربوط است و مستلزم شناسایی رنگ، خط، شکل، فضا و روابطی است که میان این عناصر وجود دارند. این هوش همچنین

پژوهش‌ها نشان می‌دهند، لازم است دانش‌آموزان در زمینه‌ی انواع هوش آموزش ببینند تا میزان حساسیت آن‌ها در هر یک افزایش یابد. هنر نباید به یک یا دو رشته محدود شود. کودکان حق دارند در تمام زمینه‌ها آموزش ببینند و پیشرفت کنند. انجام فعالیت‌های هنری در دوره‌ی ابتدایی یکی از راه‌های مؤثر پرورش انواع هوش است.

برای بروز خلاقیت در کودکان باید آن‌ها را در یافتن راه مناسب بیان هنری آزاد گذاشت و از دادن الگو، روش یا حرکت‌های از پیش تعیین شده خودداری کرد. طبیعت منبع الهام هنری است. کودکان باید بیاموزند به تنوع شکل‌ها، رنگ‌ها، بافت‌ها، حرکت‌ها، صداها و سایر ویژگی‌های طبیعت توجه و هنگام انجام فعالیت‌ها از این اطلاعات به خوبی استفاده کنند. بنابراین، باید فرصت ایجاد ارتباط با طبیعت برای دانش‌آموزان ایجاد شود تا در این زمینه تجربه‌ی کافی کسب کنند.

معلم‌ان در این روش در می‌یابند، برخی از کودکان در طبیعت بیشتر به صداها

کند تا نسبت به یک پدیده علاقه نشان دهند. سپس بپرسد که چگونه می‌توان برای این پدیده فعالیت هنری طراحی کرد؟ آیا باید داستان آن را نوشت یا با آن چیزی ساخت؟ یا چه کار جالب دیگری را می‌توان طراحی کرد؟ به این ترتیب، آن‌ها را هدایت کند تا راه خاص خود را بیابند.

در هر منطقه‌ی جغرافیایی، ویژگی‌های خاصی وجود دارد که معلم می‌تواند توجه دانش‌آموزان را به آن‌ها جلب کند تا با جست‌وجو و بهره‌گیری از عناصر موجود در طبیعت، آثار متنوعی پدید بیاورند. می‌توان سنگ‌های ریز و درشت، صدف‌های زیبا، گل‌ها و برگ‌های متنوع، پوسته‌ی درختان، پر پرندگان، شاخه، برگ و خارهای گوناگون، شن، ماسه و خاک را برای اجرای فعالیت هنری به کار گرفت. می‌توان مراحل رشد گیاه را نمایش داد یا داستان ماندن یک سیب را بر درخت نوشت. طبیعت امکانات متنوعی را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد و معلم با هدایت و راهنمایی آن‌ها، ایشان را به اجرای فعالیت‌های متنوع هنری ترغیب می‌کند.

دانش‌آموزان با دیدن آثار هم‌کلاسی‌های خود در تجربه‌های آن‌ها شریک می‌شوند و به پدیده‌هایی دقت می‌کنند که مورد توجه خودشان نبوده است. به این ترتیب، معلم هنر، علاوه بر ایجاد حساسیت و جلب دقت به پدیده‌های طبیعت، در زمینه‌ی آموزش هوش‌های چندگانه و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان هم گام برمی‌دارد.

پی‌نوشت

۱. معلم‌ان می‌توانند برای آشنایی بیشتر با گاردنر و هوش‌های چندگانه‌ی او از کتاب هوش‌های چندگانه در کلاس‌های درس، نوشته‌ی توماس آرمسترانگ، ترجمه‌ی مهشید صفری و نشر انتشارات مدرسه استفاده کنند

توجه می‌کنند؛ بعضی هم به اجزای طبیعت توجه دارند و به سنگ‌های ریز، خال پروانه، ستاره‌های آسمان و تنوع خطوط در پدیده‌های طبیعت علاقه دارند یا به شکل برگ‌ها یا سنگ‌ها دقت می‌کنند و جلب رنگ‌های زیبای طبیعت می‌شوند. گاه کودکان به حرکت حشرات یا پرندگان، تأثیر باد بر شاخ و برگ درختان یا جریان آب توجه می‌کنند. این تنوع علاقه‌ها به علت برتری یکی از هوش‌ها پدید می‌آید. هنگامی که معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد هر یک در مورد آنچه مشاهده کرده‌اند صحبت کنند، هر دانش‌آموز با توجه به برتری هر یک از هوش‌ها، به پدیده‌های خاصی توجه و علاقه نشان می‌دهد. برای انجام فعالیت هنری هم به‌صورت مستقل عمل می‌کند.

بعضی از دانش‌آموزان ترجیح می‌دهند درباره‌ی حرکت جمعی مورچه‌ها در اطراف لانه‌شان داستان بنویسند. برخی تمایل دارند از این موضوع نقاشی بکشند یا با گل یک لانه و تعدادی مورچه بسازند. بعضی دوست دارند صداها یا حرکات پرندگان و حیوانات را تکرار و نقش آن‌ها را اجرا کنند.

برخی علاقه دارند در مورد لانه ساختن و تخم‌گذاری پرندگان قصه بگویند. بعضی از کودکان به جمع‌آوری سنگ و صدف و میوه‌ی کاج و چیدن آن‌ها به شکل‌های متنوع علاقه دارند. هر یک از این موارد با یکی از هوش‌ها مرتبط است که در کودک قوی‌تر است. بنابراین، معلم‌ان می‌توانند متناسب با علاقه‌های کودکان آن‌ها را به انجام فعالیت هنری ترغیب کنند و ایده‌های خلاقه‌شان را تشویق کنند.

معلم می‌تواند بعضی از دانش‌آموزان را که به‌صورت خودجوش فعالیت نمی‌کنند و برای کار هنری ایده‌ای ندارند، به دیدن و جست‌وجو کردن در طبیعت هدایت

مشق شب جذاب

در شماره‌ی پیش به ویژگی‌های مشق شب اشاره کردیم. در این مقاله، با نگاهی نو، پیشنهادهایی برای جذاب شدن درس و تقویت تمرکز و توجه دانش‌آموزان ارائه می‌شود. این تمرین‌ها می‌توانند به صورت تلفیقی در درس‌هایی مثل علوم، هدیه، مطالعات، ریاضی و در پایه‌ی ششم در کار و فناوری، و تفکر و پژوهش کار شوند.

پیشنهاها

- ۱ ده کلمه‌ی جدید از درس پیدا کند. سه جمله با آن‌ها بسازد و در پایان معنای آن کلمه‌ها را بنویسد.
- ۲ متن درس را درست و صحیح روخوانی کند و هم‌زمان صدای خودش را ضبط کند. هنگام گفتن املا می‌تواند صدای خودش را پخش کند و املا بنویسد.
- ۳ یکی از بندهای درس را رونویسی کند. ده کلمه را که ارزش املائی دارند، از متن حذف کند و جای آن‌ها را خالی بگذارد. سپس کتاب را ببندد و جاهای خالی را با یک کلمه‌ی دیگر پر کند.
- ۴ کلمات متنی از درس را در نظر بگیرد. هم‌خانواده، هم‌معنی و مخالف آن‌ها را بنویسد.
- ۵ ترکیبات وصفی و اضافی درس را پیدا کند.
- ۶ املائی تلفیقی بنویسد. یعنی به جز متن کتاب فارسی، از درس‌های کتاب‌های دیگر هم املا بنویسد.
- ۷ با هر کدام از حروف نام و نام خانوادگی‌اش، کلماتی از متن درس پیدا کند و بنویسد. بهتر است این حروف در اول کلمات قرار داشته باشند.
- ۸ آنچه از مفهوم درس گرفته است، در یک بند به‌عنوان پیام بنویسد.
- ۹ کلمات هم‌آغاز و هم‌پایان را از متن درس پیدا کند و بنویسد.
- ۱۰ با پایان یک کلمه از متن درس، کلمه‌ی بعدی را شروع کند. این کار را مثلاً تا ۵۰ کلمه ادامه دهد. برای مثال: نجات - تجسس - سود - ...
- ۱۱ برای آموزش بهتر علائم نگارشی مثل نقطه، گیومه، دو نقطه، نقطه‌ویرگول، ویرگول و پرشش، جملاتی را که این علائم را دارند از متن درس پیدا کند و بنویسد.
- ۱۲ سه کلمه از متن درس پیدا کند و بنویسد. کتاب را ببندد و جملاتی بنویسد که آن سه کلمه در آن‌ها باشند. می‌تواند یک بند هم بنویسد. باز سه کلمه‌ی دیگر پیدا کند و به همین ترتیب ادامه دهد.

ع	غ	ح	ط	ظ	ذ

۱۳۲ جدولی رسم کند و با توجه به متن یک درس یا چند درس از کتاب‌های مختلف (تلفیقی) ستون‌های داده شده را کامل کند. برای تکمیل این جدول، باید متن درس با دقت و تمرکز روخوانی شود. همین کار به بهبود روخوانی و املاي آنان می‌انجامد.

شهر	قافیه	ردیف	موصوف و صفت	مضاف و مضاف‌الیه	مخلف	هم‌خانواده	شخصیت

۱۳۳ جدولی بکشد و کلمات بی‌نقطه، یک نقطه، دو نقطه و سه نقطه را از متن درس پیدا کند و در آن بنویسد. این تمرین نیز برای تقویت توجه و تمرکز بسیار مفید است.

کلمات بی‌نقطه	کلمات یک نقطه	کلمات دو نقطه	کلمات سه نقطه	کلمات چهار نقطه	کلمات پنج نقطه و ...

۱۳۴ داستانی بنویسد که پایان آن باز باشد.

۱۳۵ پایان داستانی را که شما شروع کرده‌اید، بنویسد.

۱۳۶ متنی از درس را بدون گذاشتن نقطه‌ی کلمات آن بنویسد. حال کتاب را ببندد و نقطه‌ها را بگذارد.

۱۳۷ اگر شعر یا ضرب‌المثلی یا کتاب یا شخصیتی در درس آورده شده است، در مورد آن تحقیق کند و به کلاس گزارش کند.

۱۳۸ اگر در درس، در مورد موضوعات اخلاقی و مهارت‌های زندگی حرفی زده شده است، تحقیق کند. حدیث، آیه، سخن بزرگان، ضرب‌المثل یا شعری در مورد آن بیاید و به کلاس بیاورد.

۱۳۹ ابتدای یک جمله یا بندی از متن درس را بنویسد. کتاب را ببندد و ادامه‌ی آن را بنویسد.

۱۴۰ دانش‌آموزی که در جدول ضرب مشکل دارد، می‌تواند مشق جدول ضرب را با مشق فارسی تلفیق کند. به این شکل که ضرب‌ها را بنویسد و پاسخ دهد. سپس با حرف اول حاصل ضرب‌ها یک کلمه از متن درس بیاید و بنویسد.

مثلاً: بهشت $\rightarrow 4 \times 7 = 28$ هنگام $\rightarrow 9 \times 8 = 72$

۱۴۱ جدولی رسم کند و کلمات مفرد و جمع آن کلمات را در آن بنویسد.

مفرد	.....	خبر	کتاب	.....	.....
جمع	علما	.....	.....	اطلاعات	دانش‌آموزان

۱۴۱ برای پیشرفت در شناخت حروف هم‌صدا، جدولی مشابه جدول ستون بعد رسم کند. سپس با تلفیق درس‌ها، از متن درس‌های هر کتاب کلماتی را پیدا کند و در ستون مربوطه بنویسد. اگر در صداهای خاصی ضعف دارد، بیشتر همان صداهای در جدول بنویسد. تکرار این کار بهترین تمرین برای پیشرفت در نوشتن خواهد بود.

مسئولیت‌پذیری در مطالعات اجتماعی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه بهمن در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این موضوع تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، به‌منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادات‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

جلسه‌ی چهارم معلمان درس فعالیت‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر دی

دستور جلسه

- ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه دی در کلیه‌ی پایه‌ها، با فشرده کردن جلسات، برنامه طبق زمان‌بندی انجام شد؛ جز کلاس پنجم که فعالیت یک جلسه‌ی آخر (ارزشیابی کتبی) به ماه بهمن موکول شد.
- ارزیابی نتایج ارزشیابی دی‌ماه و تأثیر میزان صلاحیت‌های معلم در آن
- تهیه‌ی جدول راهبردها یا حوزه‌های موضوعی اجتماعی ابتدایی ارزش‌ها و اخلاق، ارزش‌ها و نگرش‌ها
- تهیه‌ی برنامه‌ی درسی ماه بهمن

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه دی

پایه‌ی سوم: نقاشی‌ها (با موضوع انواع خانه روی خط زمان) روی تخته نصب شدند. به انتخاب دانش‌آموزان، سه نمونه‌ی بهتر روی تخته ماندند. در زمان گفت‌وگو درباره‌ی انواع خانه، دانش‌آموزان با استناد به خانه‌هایی که خودشان در فیلم، کارتون یا بازی‌های رایانه‌ای دیده بودند، شرکت فعال داشتند و درباره‌ی شرایط و امکانات آن‌ها توضیح دادند و آن‌ها را با خانه‌های خودشان مقایسه کردند. با راهنمایی‌های معلم، نمایش ساخت انواع خانه در شرایط مختلف آب و هوایی و مصالح متناسب با محیط، در نقش کارگران و سازندگان، توسط گروه‌های دانش‌آموزان اجرا شد. طرح سررسید کلاسی با اعلام اخبار هفته توسط دانش‌آموزان و ثبت آن‌ها توسط معلم ادامه دارد. طرح شورای کلاسی در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند.

پایه‌ی چهارم: چند نفر از دانش‌آموزان در نقش تاریخدان، باستان‌شناس، مسئول

موزه و رئیس سازمان میراث فرهنگی، درباره‌ی مشاغل خود توضیح دادند. عده‌ای دیگر که داوطلب بازی در نقش شخصیت‌های تاریخی شده بودند نیز به معرفی آن‌ها و کارهایی که انجام داده بودند پرداختند. جمع‌آوری اطلاعات برای این نمایش‌ها توسط خود دانش‌آموزان و به کمک کتابدار انجام شد. پس از پایان ارزشیابی کتبی، دانش‌آموزان داوطلب پاسخ صحیح سؤال‌ها را دادند. اخبار سررسید کلاسی توسط دانش‌آموزان داوطلب نوشته می‌شود. طرح شورای کلاسی

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزارش از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

۲. ارزیابی نتایج ارزشیابی دی‌ماه و تأثیر میزان صلاحیت‌های معلم در آن

و تحلیل، ۳. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، سر و کار داریم. در این فرایند، معلم باید به هر سه مرحله توجه کند و مهارت‌های هر سه مرحله را در دانش‌آموزان پرورش دهد و تقویت کند.

فعالیت مرتبط: گفت‌وگو پیش از تدریس و گفت‌وگو پس از تدریس هنگام ارزشیابی و پاسخ به سؤالات احتمالی که ممکن است برای دانش‌آموزان پیش آمده باشد و جمع‌آوری مستندات برای سررسید کلاسی، بررسی عملکرد شورای کلاسی و ... انجام شد.

ب) به تربیت اجتماعی و مهارت‌های زندگی توجه کنید.

هدف از آموزش مطالعات اجتماعی، تربیت اجتماعی و مجهز کردن دانش‌آموزان به مهارت‌های زندگی و کسب صلاحیت‌های لازم برای زندگی است. این هدف را همواره در حین تدریس و ارزشیابی مدنظر قرار دهید. این موضوع موجب می‌شود دنبال این نباشیم که فقط دانش‌آموزانی داشته باشیم که ذهن آن‌ها گنجینه‌ای از اطلاعات و دانستنی‌هاست و به همه‌ی پرسش‌ها خوب جواب می‌دهند. بلکه باید در پایان سال در دانش‌آموز مهارت‌ها و صلاحیت‌های لازم بروز کند. اگر آموزش این درس‌ها موجب شود دانش‌آموز به دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای زندگی‌اش مجهز شود، آن وقت می‌توانید بگویید از آموزش این درس خرسند هستید و به تحقق اهداف برنامه کمک کرده‌اید.

فعالیت مرتبط: تقویت حضور مفید و مؤثر دانش‌آموزان در شورای کلاسی، هم به‌عنوان اعضای شورا و هم به‌عنوان اعضای کلاس، انطباق مطالب کتاب با تجربه‌های زندگی روزمره توسط دانش‌آموزان و بیان شباهت‌ها و تفاوت‌ها انجام شد.

در ارزیابی کارنامه‌های پیشرفت تحصیلی، مشخص شد نمودار ارزشیابی کلاس‌ها نرمال است، اما بخش نظام اجتماعی نیاز به کار بیشتر دارد. به‌نظر می‌رسید لازم است مهارت معلمان در برنامه‌ریزی کارهای گروهی و مدیریت انجام آن‌ها تقویت شود. از آنجا که اصل تفاوت‌های فردی در مورد معلمان هم صادق است و میزان علاقه‌مندی آن‌ها به موضوع کتاب و توانایی اجرای فعالیت‌های مورد لزوم برای تدریس آن متفاوت است، تصمیم گرفته شد، بخش ملاحظات و نکات مهم مربوط به آموزش از کتاب راهنمای معلم، مورد بحث قرار گیرد تا کمبودهای احتمالی شناخته شوند و در برنامه‌های نیمه‌ی دوم سال مد نظر قرار گیرند.

ملاحظات و نکات مهم مربوط به آموزش و فعالیت‌های انجام شده

الف) یاددهی - یادگیری مبتنی بر کاوشگری را در پیش بگیرد:

یادگیری مبتنی بر کاوشگری بر تفکرات سازنده‌گرایی در آموزش و تولید دانش تأکید دارد. یادگیری بهتر در موقعیت‌های گروهی ایجاد می‌شود. از این رو بر مشارکت گروهی تأکید می‌شود. معلم به انتقال دانش سازمان‌یافته نمی‌پردازد، بلکه کمک می‌کند دانش‌آموزان خودشان یاد بگیرند و او نقش هدایت‌کننده و تسهیل‌کننده‌ی آموزش را به عهده دارد. به‌طور کلی، در همه‌ی انواع کاوشگری کم و بیش با این مراحل: ۱. شناسایی موضوع و طرح سؤال، گردآوری منابع و مدارک و اطلاعات، ۲. تجزیه

شورای ماه جدید، دانش‌آموزان موارد مثبت و منفی عملکرد شورای قبلی را بیان و جمع‌بندی کردند.

پایه‌ی ششم: با طرح اوقات فراغت به‌عنوان زمانی که می‌تواند هم مفید و هم سرگرم‌کننده باشد، توجه دانش‌آموزان به برنامه‌ریزی آن توسط خودشان جلب شد. هرکدام ایده‌ی جالبی دادند که دیگران آن را کامل کردند. در بحث پوشاک، دانش‌آموزان به سه گروه تقسیم شدند. یک گروه انواع لباس را با توجه به قدمت و روی خط زمان، گروه دوم با توجه به آب و هوا و

کردند. روزنامه‌ی دیواری با استفاده از نوشته‌های دانش‌آموزان درباره‌ی من زمینم را دوست دارم و عکس‌های محیط زیستی تهیه و روی دیوار نصب شد. پس از پایان ارزشیابی کتبی، پاسخ صحیح سؤالات توسط دانش‌آموزان داوطلب بیان شد. اخبار سررسید کلاسی توسط دانش‌آموزان جمع‌آوری و توسط دانش‌آموزان داوطلب نوشته شد. طرح شورای کلاسی در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند. قبل از رأی‌گیری برای انتخاب

در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند. قبل از رأی‌گیری برای انتخاب شورای ماه جدید، دانش‌آموزان موارد مثبت و منفی عملکرد شورای قبلی را بیان کردند و معلم آن‌ها را جمع‌بندی کرد.

پایه‌ی پنجم: ساعت آفتابی در حیاط مدرسه ساخته و پازل کشورهای همسایه در کلاس درست شد. چند دانش‌آموز با راهنمایی معلم در مورد اکتشافات دریایی، تجارت دریایی و ماجراهای دزدان دریایی برای بقیه صحبت

پ) از روش‌ها و ابزار متنوع استفاده کنید.

از آنجا که در درس مطالعات اجتماعی با موضوعات گوناگونی سروکار داریم، لازم است از انواع روش‌ها و وسایل در آموزش استفاده کنیم. اگر بخواهیم به شیوه‌ی بسیار سنتی کلاس‌ها را به عرصه‌ی سخنرانی معلم و ساکت و خموش بودن بچه‌ها تبدیل کنیم یا به روش بسیار غلط از آن‌ها بخواهیم جزوه بنویسند یا این درس را به محدوده‌ی یادداشت کردن سؤال و جواب‌های کلیشه‌ای روی کتاب تبدیل کنیم، خطایی بزرگ مرتکب شده‌ایم. از معلم انتظار می‌رود از روش‌های فعال استفاده کند و به انجام تک‌تک فعالیت‌ها که هر یک با هدف خاصی طراحی شده‌اند، همت گمارد. فراموش نکنید که رویکرد این برنامه‌ی درسی کاوشگری است.

باید اجازه دهید دانش‌آموزان از طریق جمع‌آوری اطلاعات و بررسی آن‌ها با کمک شما، مرحله‌به‌مرحله پاسخ سؤال‌ها را پیدا و جمع‌بندی کنند. این فعالیت‌ها باید در حین فرایند تدریس انجام شوند و دانش‌آموزان در فرایند یادگیری حضور فعال داشته باشند.

فعالیت مرتبط: گفت‌وگوهای قبل و پس از تدریس به رد و بدل شدن اطلاعات قبلی دانش‌آموزان با هم کمک می‌کند و در جریان آن، دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان روی هرم اطلاعاتی، درباره‌ی موضوع مورد بحث قرار می‌گیرد و معنادار می‌شود. به این طریق، ذهن دانش‌آموزان در طول جریان آموزش فعال می‌شود و آن‌ها با احساس کشف کردن لذت یادگیری را تجربه می‌کنند. احساس تعلق به گروه، با هم‌تراز شدن اطلاعات فردی و ایجاد

پیشینه‌ی فرهنگی مشترک، رابطه‌ی بین فردی دانش‌آموزان را تقویت و هیجان شرکت در بازی جمعی را تداعی می‌کند. در جریان نمایش (آماده کردن مقدمات اجرای نمایش و انجام آن) و درست کردن کارهای دستی به‌طور گروهی، درونی‌شدن مفاهیم نیز همراه با شور و شوق صورت می‌گیرد.

ت) از فضاهای مختلف کمک بگیرید.

با توجه به اهداف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی و در نظر گرفتن اینکه مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده می‌سازد، بدیهی است مؤثرترین فضای آموزشی برای این درس، محیط‌های واقعی زندگی هستند. دانش‌آموزان در انواع اجتماعات محلی پیرامون خود خواهند توانست به تجربه‌های دست اول دست یابند و به‌طور ملموس با واقعیات و پدیده‌های محیطی و اجتماعی روبه‌رو شوند. به همین منظور، بازدید از محیط‌های اطراف مدرسه و برگزاری جلساتی از درس مطالعات اجتماعی در فضای خارج از مدرسه کاملاً ضروری هستند. مکان‌های اوقات فراغت در محل زندگی دانش‌آموزان چون پارک‌ها، فرهنگ‌سراها، موزه‌ها و مسجدها، نهادها و مراکز خدماتی چون آتش‌نشانی و دفترهای پست، مراکز تولیدی و خدماتی چون کارگاه‌های تولید پوشاک و غذا در فروشگاه‌ها، ایستگاه‌های مسافربری و پایانه‌های حمل و نقل عمومی، واقعی‌ترین فضاها برای آموزش مفاهیم و موضوعات درسی مطالعات اجتماعی هستند. مهم‌ترین فایده‌ی آموزش در محیط‌های واقعی، مواردی هستند که نظریه‌پردازان یادگیری به آن‌ها تأکید کرده‌اند. این موارد عبارت‌اند از: یادگیری پایدار

گروه سوم با در نظر گرفتن آداب و رسوم محلی به کمک نقاشی و عکس نشان دادند. کارها روی تخته نصب شدند. پس از پایان ارزشیابی کتبی، دانش‌آموزان داوطلب پاسخ صحیح سؤالات را بیان کردند. آدرس و بروشور موزه‌ی مردم‌شناسی و موزه‌ی عروسک‌های ملل برای والدین فرستاده شد تا در صورت امکان فرزندان خود را برای بازدید به این مکان‌ها ببرند. اخبار سررسید کلاسی توسط دانش‌آموزان جمع‌آوری و توسط دانش‌آموزان داوطلب نوشته می‌شود. طرح شورای کلاسی در جریان است و به

اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند. قبل از رأی‌گیری برای انتخاب شورای ماه جدید، موارد مثبت و منفی عملکرد شورای قبلی توسط دانش‌آموزان بیان و جمع‌بندی شد. دفتر صورت‌جلسات معلمان به دانش‌آموزان نشان داده شد و قرار شد آن‌ها هم هر هفته دور هم جمع شوند، فعالیت‌های شورا را در آن بنویسند و در پایان دوره‌ی خود در هر ماه، آن را به شورای ماه بعد تحویل دهند. در آخرین جلسه‌ی ماه دی، شوراهای

دانش‌آموزی برای کمک به برگزاری مراسم و مناسبت‌های ماه بهمن به مسئولان مدرسه معرفی می‌شوند. این شورا با اعضای جدید که در اول ماه بهمن انتخاب می‌شوند، در این زمینه همکاری خواهد کرد. در جلسه‌ی ارائه‌ی کارنامه، از والدین علاقه‌مند دعوت می‌شود برای برنامه‌های بعد از تعطیلات نوروز، به‌طور کتبی اعلام همکاری کنند. این برنامه‌ها شامل اردوهای داخل و خارج از مدرسه، بازدیدها، دیدن فیلم در داخل و خارج از مدرسه و دیدن تئاتر می‌شود.

یادگیری مبتنی بر کاوشگری بر تفکرات سازنده‌گرایی در آموزش و تولید دانش تأکید دارد. یادگیری بهتر در موقعیت‌های گروهی ایجاد می‌شود. از این‌رو، بر مشارکت گروهی تأکید می‌شود. معلم به انتقال دانش سازمان‌یافته نمی‌پردازد، بلکه کمک می‌کند دانش‌آموزان خودشان یاد بگیرند و او نقش هدایت‌کننده و تسهیل‌کننده‌ی آموزش را به عهده دارد

خودشان، به جلسات بعد از تعطیلات نوروز موقوف شده‌اند.

ث) آموزش را با شرایط بومی و محلی تطبیق دهید.

تدریس موضوعات را با شرایط محلی و بومی منطبق کنید. توجه داشته باشید که کتاب و فعالیت‌های آن، تنها الگو و کلیاتی را در اختیار شما قرار می‌دهد. برای مثال، در آموزش نکات ایمنی در خانه و مدرسه و محیط زندگی، اگر شما در روستایی زندگی می‌کنید که خطر سقوط در چاه آب یا نزدیک شدن به دکل‌های برق فشار قوی یک عامل تهدیدکننده است، نباید خود را به آموزش نکاتی که در کتاب گفته شده است محدود کنید.

لازم است آنچه را در این زمینه ضروری‌تر است آموزش دهید و بر آن‌ها تأکید کنید. برای مثال، در آموزش نکات مربوط به رفتار با همسایگان و مراقبت از اموال عمومی و امکانات محله‌ای که در آن زندگی می‌کنید، نخست باید رفتار مناسب و ضرورت‌ها را با توجه به همان شرایط آموزش دهید تا بین درس و نیازهای واقعی دانش‌آموزان پیوند برقرار کنید.

فعالیت مرتب: در جریان گفت‌وگوهای کلاسی تلاش شد انطباق مطالب کتاب با تجربه‌های زندگی در محیط واقعی توسط خود دانش‌آموزان صورت گیرد و درباره‌ی شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها صحبت شود.

ج) به تفاوت‌های فردی توجه کنید.

علاوه بر طراحی فعالیت‌های مناسب برای پاسخ‌گویی به نیازهای

به دلیل عینی بودن و استفاده از تجربه‌های حسی و لمسی مستقیم مسائل و پدیده‌ها، تحمیل نکردن فضاهای خستگی‌آور و ملالت‌بار کلاس‌های رسمی، ایجاد انگیزه برای یادگیری و مشاهده‌ی دقیق. به‌علاوه، آموزش در محیط‌های واقعی، به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی‌تر شدن محتوای آموزش می‌شود. در کلاس‌های رسمی مدرسه نیز از آنجا که درس مطالعات اجتماعی بر تعامل گروهی تأکید دارد، از نظر فضای کالبدی، نحوه‌ی آرایش و چیدن میز و نیمکت‌های کلاس باید به‌گونه‌ای باشد که امکان کار گروهی دانش‌آموزان را فراهم آورد. بدین منظور، باید بتوان در مواقع لزوم، به راحتی و با سرعت، آرایش مورد نظر را برای دور هم نشستن گروه‌های دانش‌آموزان در کلاس ایجاد کرد. دیوارها و فضای کلاس مطالعات اجتماعی باید جذابیت لازم را برای دانش‌آموزان ایجاد کند و خالی از تصویر، افسرده و بی‌روح نباشد. در این زمینه، تابلوهای مخصوص برای نصب آثار و فعالیت‌های دانش‌آموزان و به نمایش گذاشتن نتایج و گزارش کارهای گروهی، قفسه‌ها و ویترین‌های مناسب برای نگهداری نقشه‌ها، آلبوم‌ها و مدل‌ها لازم است.

نرم‌افزارها، فیلم و اسلاید، عکس‌ها یا ماکت‌ها و مدل‌هایی که دانش‌آموزان ساخته‌اند، به جذابیت و کیفیت آموزشی کمک می‌کنند. به‌طور کلی، معلم درس مطالعات اجتماعی باید با توجه به تنوع و مضمون درس‌ها و یا توجه به استفاده‌ی بهینه و مؤثر از امکاناتی که در اختیار دارد، فضای مطلوب و مؤثری را برای تدریس هر موضوع پیش‌بینی کند و تدارک ببیند.

معلم باید برای نیل به این منظور، به تنوع بخشیدن فضای کالبدی یادگیری توجه کند، با ایجاد آرایش‌های متنوع میز و نیمکت‌ها یا آموزش برخی واحدهای یادگیری در فضاها و محیط‌های خارج از کلاس درس و خارج از مدرسه، از تکرار و یکنواختی جلوگیری کند. فضای کلاس درس مطالعات اجتماعی نیز مانند سایر درس‌ها باید برانگیزاننده باشد و مجموعه‌ی عوامل باید بتوانند دانش‌آموز را به کاوشگری و تفکر ترغیب کنند.

فعالیت مرتب: در کلاس یک تخته به فعالیت‌های مربوط به درس مطالعات اجتماعی اختصاص داده شده است. به دلیل حجم زیاد مطالب و زمان محدودی که تا اسفند ماه داریم، برگزاری برنامه‌های بازدید از محل‌های مختلف در ارتباط با مطالب درسی، استفاده از فضاها و مدرسه مثل نمازخانه، کتابخانه، اتاق کامپیوتر، حیاط مدرسه و ... در ارتباط با مطالب درسی، اختصاص بخشی از راهروی مدرسه برای نشان دادن فعالیت‌های مربوط به درس مطالعات اجتماعی هر چهار پایه که در معرض دید همه‌ی دانش‌آموزان باشد، تدارک آرشو فیلم و عکس توسط معلم و دانش‌آموزان در کتابخانه، چینش متنوع کلاس بنا بر پیشنهادها و خود دانش‌آموزان و انجام آن توسط

خاص مناطق، معلم باید پیش‌زمینه‌های تحصیلی و آموزشی و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان را در نظر بگیرد و آموزش خود را با آن منطبق و هماهنگ سازد. تنوع فعالیت‌ها در این کتاب حاکی از توجه به همین موضوع است. برای مثال، ممکن است دانش‌آموز شما در بیان شفاهی یا نوشتن یک متن کوتاه درباره‌ی یک موضوع ضعیف‌تر عمل کند، اما در درست کردن یک کارت پستال و نمایش پیام به‌صورت نقاشی، قوی‌تر باشد. در نتیجه، شما باید نقاط ضعف و قدرت را در نظر بگیرید و اجازه دهید دانش‌آموز، آموخته‌های خود را با روشی که به آن علاقه‌مندتر است، بیان کند. تلاش کنید دانش‌آموز بتواند نقاط ضعف خود را نیز برطرف کند. مشاهده می‌کنید که هر یک از فعالیت‌های طراحی شده در این کتاب، یکی از هوش‌های چندگانه را تقویت می‌کند.

فعالیت مرتبط: علاوه بر در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و شناسایی مواردی که قابل اصلاح یا تقویت هستند، معلم‌ها کوشیدند با هدایت دانش‌آموزان به تقسیم کار و استفاده از مهارت‌های متفاوت اعضای گروه در فعالیت‌های گروهی، آن‌ها را در این زمینه هم آموزش دهند.

آموزش در محیط‌های واقعی، به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی‌تر شدن محتوای آموزش می‌شود.

تضاد میان آموزش‌های خانه و مدرسه اثرات نامطلوبی بر دانش‌آموز می‌گذارد.

ج) مشارکت خانواده‌ها را جلب کنید.

هدف عمده‌ی بعضی از فعالیت‌های این کتاب، مهارت‌های زندگی و تربیت اجتماعی است که بدون همراهی و همکاری خانواده‌ها به‌درستی تحقق نمی‌یابد. البته ناگفته نماند، تضاد میان آموزش‌های خانه و مدرسه نیز اثرات نامطلوبی بر دانش‌آموز می‌گذارد. برای مثال، وقتی همدلی با همسایه‌ها یا مراقبت از اموال عمومی محله یا نریختن زباله در محیط زیست و ... را آموزش می‌دهید، خانواده‌ها باید از این آموزش حمایت کنند و با آن همگام شوند. شما می‌توانید از طریق تشکیل جلسات (حداقل سه جلسه در طول سال) نوشتن پیام برای آن‌ها و سایر روش‌ها، اهداف درس را برای آن‌ها تبیین کنید و از آن‌ها بخواهید در مواردی که ذکر شد، دانش‌آموزان را راهنمایی و با آن‌ها همراهی کنند. مشارکت خانواده‌ها در ارزشیابی دانش‌آموزان نیز نباید نادیده گرفته شود. در سنجش بخشی از اهداف، به‌ویژه اهداف مهارتی و نگرشی، از والدین کمک بگیرید. آن‌ها می‌توانند به شما بگویند تغییرات و آثار مطلوب در دانش‌آموزان ظهور و بروز یافته‌اند یا نه؟ در صورتی که توجه و علاقه‌ی دانش‌آموزان نسبت به مسائل کلاسی جلب شود، خود آن‌ها بهترین رابط بین خانه و مدرسه و جلب‌کننده‌ی مشارکت والدین هستند.

فعالیت مرتبط: با شناسایی و جذب والدین علاقه‌مند، رابطه‌ی مدرسه و اولیا تسهیل می‌شود و آن‌ها می‌توانند در سامان‌دهی ارتباط مدرسه با بقیه‌ی والدین کمک زیادی کنند تا بیشترین تعداد ممکن از والدین بتوانند به تناسب امکانات و توانایی‌هایشان، در فرایند آموزشی فرزندانشان مشارکت داشته باشند.

ج) به آموزش مهارت‌های مربوط به عکس‌خوانی، نقشه‌خوانی و خط زمان توجه کنید.

نقشه در آموزش جغرافیا یک عنصر کلیدی است. به طور کلی، هر چه را بتوانیم روی نقشه به نمایش بگذاریم، جغرافیایی است. زیرا جغرافیا با پراکندگی یا نحوه‌ی توزیع پدیده‌ها در مکان سروکار دارد. **فعالیت مرتبط:** با توجه به وجود امکانات اینترنتی و دسترسی دانش‌آموزان به آن‌ها، درک مسائل مربوط به نقشه و نقشه‌خوانی راحت‌تر انجام می‌شود. دیدن اخبار هواشناسی تلویزیونی، استفاده از نقشه‌های شهری تاکسی‌های اینترنتی و ... توصیه می‌شود. نوشتن سررسید اخبار کلاسی به نوعی تمرین خط زمان است. سعی می‌شود در رابطه با هر پدیده و رخدادی که در درس مورد بحث قرار می‌گیرد، حال، گذشته و آینده‌ی آن بیان شود. تصویرهای کتاب و تصویرهای اضافی مربوط به مطالب درسی به بحث گذاشته شدند.

۳. تهیه جدول راهبردها یا حوزه‌های موضوعی ارزش‌ها و اخلاق، ارزش‌ها و نگرش‌ها

پایه	فصل	مفاهیم کلیدی	موارد
سوم	اول: من بزرگ‌تر می‌شوم	مسئولیت‌پذیری	احترام به هم‌نوعان و دوست داشتن آن‌ها به‌عنوان مخلوقات خداوند، پرهیز از ردائل اخلاقی (تمسخر)
	دوم: خانواده	مسئولیت‌پذیری	احترام، مهربانی و قدردانی از بزرگ‌ترهای خانواده
	سوم: همکاری در خانواده	مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی به همکاری در امور خانه و کمک کردن به اعضای خانواده، تمایل به رعایت نظم و مقررات خانواده، قدردانی از زحمات اعضای خانواده
	چهارم: نیازهای خانواده	مسئولیت‌پذیری	حس قدردانی از نعمت‌های خداوند، علاقه‌مندی به صرفه‌جویی و قناعت در وسایل زندگی و پرهیز از اسراف، تمایل به حفاظت از منابع و تلقی آن‌ها به‌عنوان نعمت خداوند
	پنجم: خانه‌ی ما	مسئولیت‌پذیری	اهمیت قائل شدن برای خانه به‌عنوان جایگاه خانواده تمایل به رعایت نکات ایمنی و حفاظت از محل زندگی
	ششم: مدرسه‌ی ما	مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات و حفظ نظم در مدرسه، تمایل به همکاری با اولیای مدرسه و مشارکت در امور
	هفتم: از خانه تا مدرسه	مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات رفت و آمد و احترام به حقوق دیگران، تمایل آگاهانه به حفاظت از خود و رعایت نکات ایمنی
چهارم	اول: محله‌ی ما	مسئولیت‌پذیری تعاون	مسئولیت در قبال حقوق همسایگان، تعلق خاطر به محله، همکاری در امور محله
	دوم: شهر من روستای من	مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	حساس شدن به چگونگی رابطه‌ی انسان و محیط، علاقه‌مندی به استان و محل زندگی
	سوم: پیدایش شهر و روستا	مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی، علاقه و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور
	چهارم: سفری به شهرهای باستانی	مسئولیت‌پذیری وطن‌پرستی	حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی، علاقه‌مندی به میراث فرهنگی و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور
	پنجم: کشور زیبای من	مسئولیت‌پذیری میهن‌دوستی	قدردانی از نعمت‌های خداوند و مسئولیت در قبال محیط زیست، احساس علاقه به حفاظت از محیط‌های طبیعی ایران
	ششم: ما ایرانی هستیم	مسئولیت‌پذیری میهن‌دوستی	احساس مسئولیت نسبت به حفظ آرمان‌های انقلاب و خون شهدا، احترام به نمادهای ملی
	اول: زندگی با دیگران	مسئولیت‌پذیری تعاون	احساس مسئولیت نسبت به هم‌کلاسی‌ها و افرادی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم، همکاری در گروه و مشارکت در کارهای دسته جمعی
ششم	دوم: سرزمین ما	مسئولیت‌پذیری	احساس مسئولیت در قبال منابع آب و مصرف صحیح
	اول: دوستان ما		پیروی از دستورات دینی در موضوع دوستی، تمایل به ایجاد رابطه‌ی دوستی صحیح و رعایت آداب دوستی
	دوم: تصمیم‌گیری		تمایل به رعایت اصول و مراحل تصمیم‌گیری و تفکر قبل از تصمیم‌گیری، علاقه‌مندی به مشورت با افراد دارای صلاحیت و مراجعه به آن‌ها
	سوم: کشاورزی در ایران		پرهیز از اسراف مواد غذایی، مصرف بهینه، کمک به گرسنگان، تمایل و احترام به کشاورزی، شکرگزاری از مواهب الهی
	چهارم: ایران و منابع انرژی		حساس شدن به موضوع اتلاف انرژی، تمایل به مصرف بهینه و احساس مسئولیت نسبت به حفاظت از منابع انرژی
	پنجم: شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام		میهن‌دوستی، احساس تعلق و تمایل نسبت به مفاخر و دستاوردهای مسلمانان ایرانی در دوره‌ی اسلامی
	ششم: سفری به اصفهان		میهن‌دوستی، احساس تعلق نسبت به میراث فرهنگی هنری کشور و حفاظت از آن‌ها
ششم	هفتم: اوقات فراغت		تمایل به داشتن برنامه‌ای متعادل برای فعالیت‌های روزانه، استفاده‌ی بهینه از اوقات فراغت، تمایل به رعایت قوانین و مقررات در مکان‌های عمومی
	هشتم: پوشاک		تمایل به خرید علاقه‌های لباس (خرید به اندازه‌ی توان مالی، پرهیز از خرید غیرضروری، پس‌انداز)، تمایل به کار و کارآفرینی، تمایل به رعایت موازین دینی در پوشیدن لباس
	نهم: دریاهای ایران		تمایل به حفاظت از منابع و قدردانی از نعمت‌های الهی
	دهم: ایران و همسایگان		احترام به سایر ملل، حمایت از مستضعفان، علاقه‌مندی به معرفی و شناساندن کشور خود به دیگران
	یازدهم: ایستادگی در برابر بیگانگان		میهن‌دوستی، احساس تعلق و افتخار به بزرگان و مبارزان با استعمار
دوازدهم: آزادی خرمشهر		میهن‌دوستی، روحیه‌ی دفاع از میهن و تمامیت ارضی کشور، قدردانی از شهدا و ایثارگران	

۴. تهیهی برنامه‌ی درسی ماه بهمن

پایه سوم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل ۶ مدرسه‌ی ما)

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
برخی مسئولیت‌ها در مدرسه، کار کردهای مدرسه، نقش‌های مختلف کارکنان، مقررات مدرسه	مسئولیت‌ها و تکالیف، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسات اجتماعی حقوق و قوانین	نظام اجتماعی
	-	زمان، تداوم تغییر
	-	فرهنگ و هویت
علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات و حفظ نظم در مدرسه تمایل به همکاری با اولیای مدرسه و مشارکت در امور	مسئولیت‌پذیری	ارزش‌ها و نگرش‌ها
موقعیت مکانی فضاهای مدرسه و نقشه‌ی آن	پدیده‌های مکانی و پراکندگی	فضا و مکان
انواع مشاغل در مدرسه، صرفه‌جویی در مصرف منابع	کار و کارآفرینی، حفاظت از منابع	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

مقررات چگونه وضع شده‌اند؟ به نظر شما علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات یعنی چه؟ آیا دانش‌آموزان می‌توانند در بهتر شدن شرایط مدرسه تأثیری داشته باشند؟ چگونه؟

۲. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی

۳. حضور دانش‌آموزان در گروه‌های سه یا چهار نفره در مکان‌های مختلف مدرسه، مشاهده‌ی فعالیت‌هایی که در آنجا انجام می‌شود و صحبت با مسئول هر قسمت و سپس جابه‌جایی گروه‌ها، به طوری که کلیه‌ی دانش‌آموزان کلاس در همه‌ی قسمت‌ها حضور یابند (اتاق مدیر، ناظم، دفتردار، کتابخانه، پرورشی، بهداشت، بوفه و سرایدار)

۴. تهیه‌ی نقشه‌ی مدرسه توسط معلم و تهیه‌ی راهنمای نقشه توسط دانش‌آموزان، توضیح درباره‌ی فعالیت‌هایی که در آنجا انجام می‌شود و مقررات آن.

۵. انجام فعالیت‌های کتاب

۶. ارزشیابی شفاهی

برنامه‌ی درسی با احتساب دو روز تعطیل برای شش جلسه‌ی درسی نوشته شد.

۱. گفت‌وگو: در مورد مدرسه‌ی خود چه چیزهایی می‌توانید بگویید؟ اگر کسی قبلاً در مدرسه‌ی دیگری بوده است، شباهت‌ها و تفاوت‌های آنجا را با این مدرسه بگوید. اگر کسی در مورد شرایط مدرسه‌ی دوستان خود شنیده، شباهت‌ها و تفاوت‌های آنجا را با این مدرسه بگوید. چه مکان‌هایی در مدرسه‌ی ما هست؟ هر مکان برای چه منظوری استفاده می‌شود؟ چه فعالیت‌هایی در مدرسه انجام می‌شود؟ کارکنان مدرسه چه کسانی هستند؟ هر کدام از آن‌ها چه کارهایی می‌کنند؟ مسئولان و کارکنان مدرسه چه کارهایی را به صورت گروهی انجام می‌دهند؟ به نظر شما، مسئولان و کارکنان مدرسه در انجام کارهای گروهی خود موفق هستند؟ مدرسه چه مقرراتی دارد؟ این مقررات لازم هستند؟ کدام مقررات به نظر شما لازم نیست؟ این

پایه چهارم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل ۵ کشور زیبای من)

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
مقررات و قوانین حفاظت از محیط‌های طبیعی و گونه‌های جانوری و گیاهی، مسئولیت در حفاظت از منابع و محیط زیست	مقررات و قوانین مسئولیت‌ها و تکالیف	نظام اجتماعی
	-	زمان، تداوم تغییر
	-	فرهنگ و هویت
قدردانی از نعمت‌های خداوند و مسئولیت در قبال محیط زیست احساس علاقه به حفاظت از محیط‌های طبیعی ایران	مسئولیت‌پذیری میهن‌دوستی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
پراکندگی ناهمواری‌های مهم مثل کوه، دشت و جلگه، پوشش جانوری و گیاهی، رابطه‌ی ناهمواری‌ها و آب و هوا با نوع و شیوه‌های زندگی، تنوع محیط زیست در ایران و لزوم حفاظت از گونه‌ها	پدیده‌های مکانی و پراکندگی رابطه‌ی انسان و محیط حفاظت از محیط	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

متن درس‌های ۱۶ و ۱۷ و تصویرخوانی

۴. انجام فعالیت‌های کتاب

۵. انجام فعالیت‌های مربوط به دماسنج و باران‌سنج

۶. گفت‌وگو درباره‌ی پوشش گیاهی و جانوری در ارتباط با ناهمواری‌ها و آب و هوا، خواندن متن درس ۱۸ و تصویرخوانی و انجام فعالیت‌های کتاب.

برنامه‌ی درسی پایه با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه نوشته شد.

۱. گفت‌وگو درباره‌ی درس ۱۵ و بیان دیده‌ها و شنیده‌های دانش‌آموزان از نقاط مختلف ایران. خواندن متن و تصویرخوانی

۲. انجام فعالیت‌های کتاب و بررسی نقشه‌ی برجسته‌ی ایران

۳. گفت‌وگو درباره‌ی آب و هوای نقاط مختلف ایران، خواندن

۷ و ۸. گفت‌وگو درباره‌ی زنجیره‌ی غذایی شیر عسل. خواندن متن و تصویرخوانی طبیعت

۹. انجام فعالیت‌های کتاب. ۱۰. ارزشیابی کتبی.

پایه‌ی پنجم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل ۵ کشور زیبای من)

برنامه‌ی درسی پایه با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه‌ی درسی نوشته شد. (کتاب راهنمای معلم در دسترس نبود)

۱. ارزشیابی کتبی فصل قبل
  ۲. گفت‌وگو درباره‌ی مکان‌های مقدس با استفاده از تجربیات و دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان از کتاب هدیه‌های آسمانی. آیا تا به حال به زیارت رفته‌اید؟ درباره‌ی مکان‌های مقدس یا زیارتگاه‌ها چه می‌دانید؟ چه زیارتگاه‌هایی را در ایران می‌شناسید؟ چرا مردم برای زیارت به این محل‌ها می‌روند؟ درباره‌ی شهر مکه چه می‌دانید؟ قبله‌نما چیست؟ چه شباهتی با قطب‌نما دارد؟ درباره‌ی شهر مدینه چه می‌دانید؟
۴. خواندن متن درس‌های ۱۵ و ۱۶ و انجام فعالیت‌های کتاب
۵. تمرین تاریخ مبدأ و سال‌های هجری (شمسی و قمری) تاریخی تقویم
۶. گفت‌وگو درباره‌ی کربلا و اهمیت آن و کشور عراق. درباره‌ی این کلمه‌ها هر چه می‌دانید بگویید: کربلا، آبرفت، جلگه، صادرات، کشور نفت‌خیز، نخلستان، صدام، جنگ هشت ساله‌ی ایران و عراق، عاشورا، شیعه
۷. خواندن متن و تصویرخوانی درس‌های ۱۷ و ۱۸ و مطالعات موردی
- ۸ و ۹. انجام فعالیت‌های کتاب
۱۰. ارزشیابی کتبی

پایه‌ی ششم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل‌های ۹ و ۱۰)

برنامه‌ی درسی پایه با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه‌ی درسی نوشته شد.

۱. گفت‌وگو درباره‌ی درس دریاهای ایران. اصطلاحات (دریا، ساحل، خلیج، خور، بندر، جزیره، شبه جزیره، تنگه، دریانوردی، رود و اقیانوس). هر چه به ذهنتان می‌رسد بگویید. فکر می‌کنید می‌شود دریا را با کشور دیگری شریک بود؟ فکر می‌کنید ممکن است مرز دو کشور از میان یک دریا بگذرد؟ دریا چه فایده‌ای برای کشور دارد؟
  ۲. خواندن متن درس و تصویرخوانی
  ۳. گفت‌وگو درباره‌ی منابع دریایی مثل کشتی، دریانورد، دزد دریایی، ماهی‌گیری، کشتی تفریحی، کشتی بازرگانی و کشتی نفت‌کش. هر چه به ذهنتان می‌رسد بگویید. انسان از دریا چه استفاده‌هایی می‌کند؟ چه شغل‌هایی در رابطه با استفاده از دریا وجود دارند؟ آیا دریا احتیاج به محافظت دارد؟
  ۴. خواندن متن درس و تصویرخوانی
  - ۵ و ۶. انجام فعالیت‌های کتاب
  ۷. گفت‌وگو درباره‌ی کشورهای همسایه. در مورد مرز چه
- چیزهایی می‌دانید؟ مرزها چگونه تعیین می‌شوند؟ آیا مرزها تغییر می‌کنند؟ چگونه؟ آیا برای خارج شدن از کشور باید اجازه گرفت؟ چرا؟ آیا برای ورود به کشورهای دیگر باید اجازه گرفت؟ چرا؟ اگر بدون اجازه از کشور خارج شویم چه می‌شود؟ اگر بدون اجازه وارد کشوری بشویم چه می‌شود؟ چگونه از مرزها محافظت می‌شود؟ در مورد پاسپورت چه می‌دانید؟ در مورد روایت (ویزا) چه می‌دانید؟ در مورد مرز آبی چه می‌دانید؟ کشتی‌ها چگونه اجازه‌ی رد شدن از مرزهای آبی را دریافت می‌کنند؟ در مورد مرز زمینی چه می‌دانید؟ کامیون‌ها چگونه اجازه‌ی رد شدن از مرزهای زمینی را دریافت می‌کنند؟ در مورد مرز هوایی چه می‌دانید؟ هواپیماها چگونه اجازه‌ی رد شدن از مرزهای هوایی را دریافت می‌کنند؟
۸. خواندن متن درس و تصویرخوانی. بررسی انواع مرزهای ایران با کشورهای همسایه از روی نقشه
۹. انجام فعالیت‌های کتاب
۱۰. ارزشیابی کتبی

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
(فصل ۱۰) ایران و همسایگان	(فصل ۹) دریاهای ایران	نظام اجتماعی
حقوق و قوانین	مؤسسات اجتماعی	زمان تداوم و تغییر
-	-	فرهنگ و هویت
تعلق و هویت، میراث فرهنگی، تنوع شیوه‌های زندگی	میراث فرهنگی، تنوع شیوه‌های زندگی	فضا و مکان
پدیده‌های مکانی، رابطه‌ی انسان با محیط	پدیده‌های مکانی، پراکندگی، رابطه‌ی انسان با محیط، حفاظت از محیط	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
-	کار و کارآفرینی، بهره‌وری، منابع و نظام‌های اقتصادی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
احترام به سایر ملل، حمایت از مستضعفان، علاقه‌مندی به معرفی و شناساندن کشور خود به دیگران	تمایل به حفاظت از منابع، قدردانی از نعمت‌های الهی	

نظرسنجی رشد آموزش ابتدایی

مخاطب گرامی، در نظر داریم در نحوه‌ی ارائه‌ی مطالب و موضوعات مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی تغییراتی ایجاد کنیم. این مجله برای شما تهیه می‌شود و این شما هستید که باید به ما بگویید چگونه مجله‌ای می‌خواهید. پاسخ‌های دقیق شما به سؤال‌های نظرسنجی به ما کمک می‌کند از تلاش خود بهره‌ی بهتری نصیب جامعه‌ی معلمان ابتدایی کنیم. به ما کمک کنید بدانیم شما چه انتظاری از مجله‌ی مخصوص خودتان دارید. شرکت در این نظرسنجی وقت کوتاهی از شما خواهد گرفت، اما می‌تواند راهنمای ما برای ادامه‌ی راهی طولانی و درست‌تر باشد. متن پرسش‌نامه در سایت مجلات رشد به نشانی زیر موجود است:

<http://www.roshdmag.ir>

می‌توانید به‌طور مستقیم به لینک زیر نیز مراجعه کنید:

<http://www.roshdmag.ir/fa/nazarsanjibtedaiee>

برای استفاده از نسخه‌ی تلفن همراه پرسش‌نامه، بارکد مقابل را اسکن کنید.

در وبگاه اختصاصی ماهنامه‌ی رشد ابتدایی می‌توانید به فایل‌های صوتی و تصویری و همچنین بعضی از مطالب بیشتر دسترسی داشته باشید یا شماره‌های قبلی ماهنامه را دانلود کنید. حتی می‌توانید مقاله‌ها و گزارش فعالیت‌های خود را در صفحه‌ی مخصوصی که در اختیار شماست، آپلود کنید.

شرایط ارسال مطلب و مقاله

ماهنامه‌ی رشد آموزش ابتدایی آثاری را بررسی می‌کند که در یکی از دسته‌های زیر باشند:

مطالب عمومی

۱. **خاطره:** خاطره باید به مدرسه، درس، دانش آموز و روابط معلم و شاگرد مربوط باشد.
۲. **تجربه:** تجربه‌های آموزشی و تربیتی را برای مجله بفرستید. تجربه‌های خلاقانه که معلمان تازه‌کارتر را راهنمایی کنند، در اولویت چاپ قرار می‌گیرند.
۳. **داستان:** سوژه‌های داستان‌ها باید در حوزه‌ی معلمی و دارای مضمون‌های اخلاقی و پرورشی باشند. البته می‌توانند به زندگی خارج از مدرسه‌ی معلم نیز مربوط باشند.
۴. **خبر و گزارش فعالیت:** اخبار و گزارش فعالیت‌های آموزشی و پرورشی باید تازه و بدیع باشند و به امور روزمره مثل اردو و شرکت در نماز جمعه و راهپیمایی و نظایر آن‌ها مربوط نباشند.

مطالب تخصصی

- مقاله:** ماهنامه از مقاله‌های معلمان پژوهشگر استقبال می‌کند. شرایط نوشتن مقاله به شرح زیرند:
۱. به موضوعات جدید و مسائل نوین آموزش و پرورش دوره‌ی آموزش ابتدایی مربوط باشد.
  ۲. در صورت لزوم با عکس و جدول‌های لازم همراه باشد.
  ۳. در قالب مقالات دانشگاهی نباشد.
  ۴. حداقل ۵۰۰ کلمه و حداکثر ۱۸۰۰ کلمه باشد.
  ۵. مقاله‌های کیفی شده به سرعت تشخیص داده و کنار گذاشته می‌شوند.
  ۶. چکیده‌ی مقاله در حداکثر ۲۰۰ کلمه با مقاله همراه شود.
  ۷. منابع تحقیق به ضمیمه‌ی مقاله ارسال شوند.
  ۸. عنوان شغلی نویسنده درج شود. ممکن است مدارک لازم درخواست شود.

نکات دیگر

تحقیقات و پایان‌نامه‌های دانشجویی را برای این مجله نفرستید. شما باید بتوانید کل مطلب پژوهش خود را در قالب مقاله‌ای ژورنالیستی و با رعایت حجم گفته شده تنظیم و ارسال کنید. از آنجا که مطالب هر شماره از ماهنامه سه ماه قبل از انتشار کامل می‌شوند، لطفاً پس از ارسال مقاله، برای دریافت نتیجه‌ی آن صبر کنید و تلفن دفتر مجله را اشغال نکنید. ممکن است مطالب ارسالی شما در سال بعد استفاده شوند. ماهنامه تعهدی در قبال انتشار مقاله‌ی شما ندارد. هر چه مقاله‌ای محکم‌تر، مستدل‌تر و به‌روزتر باشد، اقبال بیشتری برای انتشار آن وجود دارد. ماهنامه در انتخاب، تلخیص و ویرایش مطالب منتخب خود آزادی کامل دارد. در صورت ارسال با ایمیل، در بخش موضوع ایمیل نام مقاله و نویسنده ذکر شود. شماره تلفن و نشانی در اصل مقاله تایپ شود. متن خود را در قالب فایل Word به ایمیل الصاق کنید. فایل PDF نفرستید. برای آثار ترجمه‌ای، لطفاً متن زبان اصلی اثر را همراه فایل ترجمه، به ایمیل ضمیمه کنید و مختصری از زندگی‌نامه و آثار دیگر نویسنده‌ی اصلی را هم بفرستید.

یادآوری مهم:

مطلب و مقاله‌ای که شرایط فوق را نداشته باشد، بررسی نمی‌شود.

حمایت از کالای ایرانی

رشد مشترک

تحتوا اشتراک مجلات رشد به دو روش زیر:
الف. مراجعه به وبگاه مجلات رشد به نشانی www.roshdmag.ir و ثبت نام در سایت و سفارش و خرید از طریق درگاه الکترونیکی بانکی. بد. واریز مبلغ اشتراک به شماره حساب ۳۹۶۶۴۰۰۰ بانک تجارت، شعبه سفراه آزمایش گد ۳۹۹ در وجه شرکت افست و ارسال فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده اشتراک یا پست سفارشی یا از طریق دورنگار به شماره ۰۸۸۴۹۰۴۳۳۳.

♦ عنوان مجلات درخواستی:

♦ نام و نام خانوادگی:

♦ تاریخ تولد: میزان تحصیلات:

♦ تالان:

♦ نشانی کامل پستی:

استان: شهرستان:

خیابان:

پلاک: شماره پستی:

شماره فیش بانکی:

مبلغ پرداختی:

♦ اگر قبلاً معرفی مجله رشد بوده‌اید، شماره اشتراک خود را بنویسید.

امضا:

♦ نشانی: تهران، صندوق پستی امور مشترکین: ۳۳۳۱-۱۵۸۷۵

♦ تلفن بازرگانی: ۰۲۱-۸۸۸۶۷۳۰۸

♦ Email: Eshterak@roshdmag.ir

♦ هزینه اشتراک حلاله مجلات عمومی رشد (هشت شماره): ۲۵۰/۰۰۰ ریال

♦ هزینه اشتراک یک ساله مجلات تخصصی رشد (سه شماره): ۲۲۰/۰۰۰ ریال

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های دانش‌آموزی

به صورت ماهانه و نه‌شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود.

دانشگردک

برای دانش‌آموزان پهن‌بختالی و پایه اول دوره آموزش ابتدایی

نگهدارنده

برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش ابتدایی

دانش‌آموز

برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم پنجم و ششم دوره آموزش ابتدایی

مجله‌های دانش‌آموزی

به صورت ماهانه و هشت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود.

دانش‌پوچوان

برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد پرتلاش

برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد جوان

برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه دوم

مجله‌های بزرگسال عمومی

به صورت ماهانه و هشت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

♦ رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد تکنولوژی آموزشی

♦ رشد مدرسه فردا ♦ رشد سلام

مجله‌های بزرگسال تخصصی

به صورت فصلنامه و سه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

- ♦ رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی
- ♦ رشد آموزش هنر ♦ رشد آموزش مشاوره مدرسه ♦ رشد آموزش تربیت بدنی
- ♦ رشد آموزش علوم اجتماعی ♦ رشد آموزش تاریخ ♦ رشد آموزش جغرافیا
- ♦ رشد آموزش زبان‌های خارجی ♦ رشد آموزش ریاضی ♦ رشد آموزش فیزیک
- ♦ رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش زمین‌شناسی ♦ رشد مدیریت مدرسه
- ♦ رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کارشناسی ♦ رشد آموزش پهن‌بختالی
- ♦ رشد آموزش برهان متوسطه دوم

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی، برای معلمان، مدیران، مربیان، مشاوران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌پوچوان دانشگاه فرهنگیان و کارشناسان گروه‌های آموزشی و... تهیه و منتشر می‌شود.

♦ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۳ آموزش و پرورش، پلاک ۲۴۴

♦ تلفن و تماس: ۰۲۱-۸۸۴۰۱۳۷۸

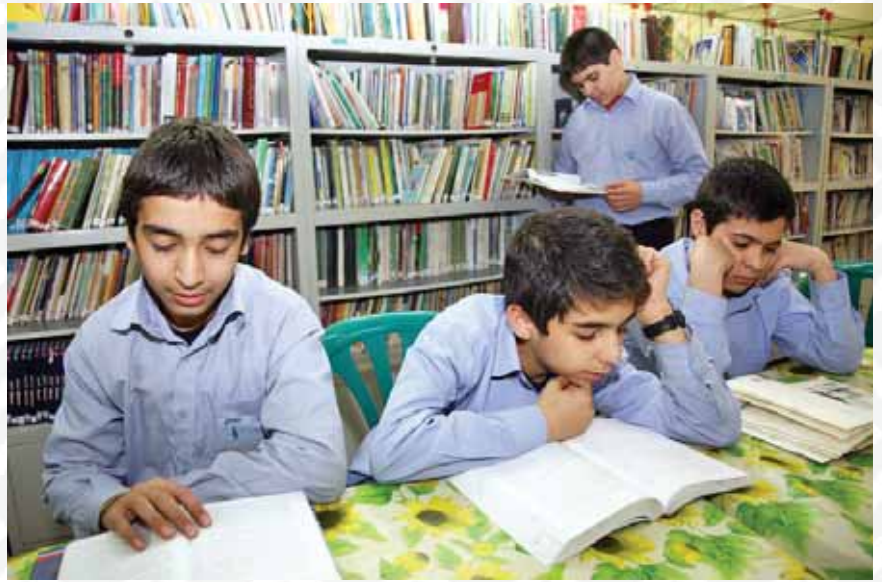
♦ وبگاه: www.roshdmag.ir

غرق شدن

انسان وقتی به توانایی تازه‌ای دست پیدا می‌کند، از تجربه‌های تازه در استفاده از این توانایی لذت می‌برد. بچه‌ها وقتی خواندن را می‌آموزند، با ذوق و شوق عجیبی دنبال واژه‌ها می‌گردند و آن‌ها را می‌خوانند. بهترین کار برای استفاده از این فرصت، آشنا کردن آن‌ها با دنیای کتاب و مجله و متون خواندنی است. کتاب‌ها پر از تصویر و کلمه هستند. بچه‌ها ساعت‌ها در میان واژه‌ها و تصویرها غرق می‌شوند. لطفاً بگذاریم در کتاب غرق شوند. رستگاری و موفقیت آینده‌ی آن‌ها در گرو غرق شدنشان در کتاب و نوشته‌های خوب است.

زیبایی در تفاوت‌هاست. بچه‌ها را شبیه هم نخواهیم.